

Molière
A fösvény

Fordította: Bognár Róbert

SZEREPLŐK:

HARPAGON	Cléante és Élise apja: szerelmes Mariane-ba
CLÉANTE	Harpagon fia, Mariane szerelmese
ÉLISE	Harpagon lánya, Valere szerelmese
VALERE	Anselme fia, Élise szerelmese
MARIANE	Cléante szerelmese, Harpagon választottja
ANSELME	Valere és Mariane apja
FROSINE	intrikus nő
SIMON	pénzközvetítő
JACQUES	Harpagon szakácsa és kocsisa
LA FLECHE	Cléante inasa
CLAUDE ASSZONYSÁG	Harpagon cselédje
PASZULY, CSUKA	Harpagon szolgái
A RENDBIZTOS	
ÉS AZ ÍRNOKA	

Játszódik Párizsban

ELSŐ FELVONÁS

Első jelenet

VALERE, ÉLISE

- VALERE Nahát, drága Élise! Először nyájasan biztosít felőle, hogy miként érez irántam, aztán meg bűnnek ereszti a fejét! Én fürdök a boldogságban, ön pedig sóhajtozik. Csak nem bánta meg, hogy boldoggá tett, és hogy rajongásomnak engedve elkötelezte magát?
- ÉLISE Nem, Valere, semmit sem bánok, én bármit megteszek önért. Nálamnál erősebb, édes hatalom kényszerít, és ahhoz sincs erőm, hogy azt kívánjam: bárcsak ne történt volna meg, ami történt. De igazat szólva nyugtalan vagyok a következmények miatt, és félek, hogy a kelleténél is jobban szeretem önt.
- VALERE Ön oly jó hozzám Élise... De higgye el, nincs mitől félnie!
- ÉLISE Ó, dehogynincs! Félek, hogy apám haragra gerjed, szemrehányásokkal halmoz el a rokonság, és szájára vesz a világ, de mindenekelőtt attól félek, Valere, hogy önnek megváltoznak irántam az érzelmei, és azzal fizet ártatlan, de forró és leplezetlen szerelmemért, amivel a férfinem fizetni szokott: kegyetlen elhidegüléssel.
- VALERE Ne ítéljen meg irgalmatlanul, mások bűne után! Illessen bármi váddal, Élise, csak avval ne, hogy megfeledkezem róla, mivel tartozom önnek: ehhez túlon túl szeretem és szeretni is fogom mindhalálig.
- ÉLISE Mindenki ezt mondja, Valere! A szavak minden férfit egyformának mutatnak, és csak a tettek alapján válik el, hogy kiben mi lakozik.
- VALERE Nos, mivel csak a tettek mutatják meg igazi valónkat, várja meg, Élise, hogy a cselekedeteim szerint ítélkezhessék szívem felől, és ne mondja ki eleve bűnösnek baljós sejtelmek jogtalan félelmei alapján! Kérve kérem, ne sebezze halálra szívemet egy méltánytalan gyanú mérgezett nyilaival, és adjon időt rá, hogy ezer és ezer bizonyítékkal meggyőzzem önt, mennyire salaktalan az én szerelmem.
- ÉLISE Ó, milyen könnyen meg tud győzni bennünket az, akit szeretünk! Igen, Valere, biztos vagyok benne, hogy ön nem áztat engem. Elhiszem, hogy igaz szerelemmel szeret, és hogy hűséges lesz hozzám; távol álljon tőlem minden kétkedés, és csupán a várható gáncsoskodás táplálja szívem bánatát.
- VALERE De miért ez a nyugtalanság?
- ÉLISE Nem volna semmi félnivalóm, ha mindenki olyannak látná önt, mint én, hiszen az én szememben ön olyan személyiség, aki nagyon is megérdemli, amiben én részesíteni tudom. Öné a szívem, mert elhódította számtalan erénye, s mert érdemein felül az Ég is múlhatatlan hálára kötelez. Sosem feledhetem azt a szörnyű veszedelmet, amely közepette tekintetünk először egymásra vetettük, örökkön örökké a szemem előtt lebeg az a hihetetlen

áldozatosság, amellyel tulajdon életét is kockára téve kiragadott engem a zúgó habokból, az a gyöngédséggel teljes ápolás, amelyben a vízből kimentvén részeltetett, és annak a lobogó szerelemnek megannyi tanújele, amelynek sem az idő múlása, sem a sok nehézség nem tudott gátat vetni, s mely szerelem hatására szülőket és hont otthagytva e helyre irányították lépteit, s itt, csak hogy a közelemben lehessen és bármikor láthasson, elleplezve valódi rangját vállalta ezt a lealacsonyodást, hogy apám szolgálatába szegődjék. Mi sem természetesebb, mint hogy ezek a dolgok csodálatos hatással vannak reám, és végül is oda vezetnek, hogy elkötelezzem magam ön mellett, de nem biztos, hogy mások szemében is elegendőek, és hogy mindenki megérti érzéseimet.

VALERE Mindabból, amit elmondott, én csupán arra tartok igényt, hogy a szerelmemet méltányolja, ami pedig az aggályait illeti: az apja mindent elkövet, hogy az ön bármely döntését elfogadja a világ, hiszen mind rendkívüli főszenyisége, mind a gyermekei iránt való ridegsége ennél külön dolgokat is indokoltta tenne. Ne haragudjon, édes Élise, hogy ilyen nyíltan kimondom, amit gondolok. De hát ön is tudja, hogy ez ügyben nem lehet semmi jót elmondani. Ha viszont sikerül megtalálnom a szüleimet, amit nagyon remélek, nem lesz nehéz elnyernünk az apja jóindulatát. Épp most várok híreket a szüleim felől... lehet, hogy az volna a legjobb, ha magam néznék a dolog után.

ÉLISE Könyörgöm, maradjon, Valere! Ne törődjön semmi mással, csak azzal, hogy apám minél jobban a kegyeibe fogadja.

VALERE Láthatja, hogy milyen ügyesen elértem, hogy felfogadjon, és hogy mennyire iparkodom, hogy rokonszenvet és odaadást mímelve, szüntelenül alakoskodva minél jobban a bizalmába férközzem és magam iránt hajlítsam! Remekül haladok, egyre jobban meg vagyok győződve róla, hogy úgy lehet meghódítani az embereket, ha ugyanolyan hajlamot színlelünk, ha az ő szájuk íze szerint bölcselkedünk, tömjénezzük a hibáikat és bármit csinálnak, magasztaljuk őket. Nem kell félni, hogy esetleg túlzásba visszük a hízelkedést, vagy hogy kilóg a lóláb: épp a legravaszabbakat lehet a legkönnyebben felültetni, és nincs az a nevetséges pimaszság, amit le ne nyelnének, ha dicsérettel van ízesítve. Az őszinteség persze megsínyli az efféle mesterkedést, de ha az embernek szüksége van valakire, kénytelen idomulni hozzá, és csak így lehet megnyerni, arról nem a hízelgő tehet, hanem az, aki azt akarja, hogy a hízelegjenek neki.

ÉLISE És miért nem próbálja elnyerni a bátyám támogatását is? Mi lesz, ha a cseléd elárulja a titkunkat?

VALERE Nem lehet egy füst alatt elintézni kettőt; az apa és a fiú gondolkozása olyan messze van egymástól, hogy bajos volna egymáshoz idomítani őket. De ön nyugodtan beszélhetne fivérével, használja ki, hogy kedvelik egymást, és nyerje meg őt ügyünknek! Épp jön is! Beszéljen vele, de csak annyit áruljon el, amennyit szükségesnek talál.

ÉLISE Nem tudom, lesz-e erőm, beavatni titkunkba.

Második jelenet

CLÉANTE, ÉLISE

- CLÉANTE De örülök, hogy egyedül találom, nővérem! Alig vártam, hogy beszélhessek önnel, és felfedhessem a titkomat!
- ÉLISE Örömmel hallgatom, fivérem. Nos, mit akart mondani?
- CLÉANTE Rengeteg dolgot, ami mind belefér egyetlen szóba: szerelmes vagyok!
- ÉLISE Szerelmes?
- CLÉANTE Igen, szerelmes vagyok. De mielőtt bármit is mondanék: tudom, hogy ki vagyok szolgáltatva apánknak, és hogy fia lévén az ő akarata dönt; tudom, hogy csak akkor engedelmessé válunk érzelmeink szavának, ha elnyerjük annak a személynek a jóváhagyását, aki nemzett bennünket; tudom, hogy az Ég akaratából ők kormányozzák életünket és úgy illendő, hogy ők szabjanak irányt neki; tudom, hogy az ő látásukat nem homályosítja el a szerelem láza, ezért kevésbé hajlamosak rá, hogy tévedjenek, és sokkal világosabban látják, hogy mi a jó nekünk; tudom, hogy ajánlatosabb az ő óvatos bölcsességükben bízni, mint önnön vak szenvedélyünkben; és tudván tudom, hogy az ifjonti heveskedés jobbadán mély szakadékba taszít. Azért mondom ezt, nővérem, hogy megkíméljem a fáradságtól: fölösleges intelmeket intéznie hozzám, mivel a szerelem úgyszólván süket az efféle szóra.
- ÉLISE Talán már el is kötelezte magát a választottjának, Cléante?
- CLÉANTE Nem, de el vagyok szánva rá, és ismételten kérem, hogy ne is próbáljon észérvekkel lebeszélni.
- ÉLISE Különös véleménye van rólam, fivérem!
- CLÉANTE Dehogy! Csak hát ön nem szerelmes, nem tudhatja, micsoda szelíd, de ellenállhatatlan erő keríti hatalmába az ember szívét. Félek a bölcsességétől, Élise.
- ÉLISE Hol van az én bölcsességem? Nincs olyan ember, aki el ne veszítené az eszét legalább egyszer az életben, és ha én most kitárnám a szívemet, lehet, hogy azt mondaná: elment a maradék józan eszem is.
- CLÉANTE Ó! Bárcsak az ön szíve is...
- ÉLISE Beszéljünk először az ön szerelméről! Ki a hölgy?
- CLÉANTE Egy leány, aki nem régóta költözött a környékünkre, és olyan gyönyörű, hogy aki meglátja, rögtön szerelmes lesz belé. Tündökletes teremtmény, és én egy szempillantás alatt az imádója lettem. Mariane-nak hívják, derék, idős betegeskedő anyjával él, akit annyira szeret az a drága leány, hogy hihetetlen. Kiszolgálja, sajnálja, vigasztalja, de olyan gyöngéden, hogy az valami megható. Bármit csinál, búbájosan csinálja, minden cselekedete elragadó, sugárzik belőle a kedvesség a szelíd jóság, az imádnivaló tisztaság, a... Ó, nővérem, bárcsak látta volna őt!
- ÉLISE Szinte látom az elmondása alapján, Cléante, és nekem elég, hogy ön szereti őt.

- CLÉANTE Titokban kiderítettem, hogy nem valami jómódúak, és hogy bár igen szerényen és visszahúzódva élnek, a nélkülözhetetlent is nehezen tudják előteremteni. Képzelheti, nővérem, micsoda öröm támogatni olyasvalakit, akit szeretünk, lopva hozzájárulni egy-egy semmisséggel egy erényes család mindennapi szükségleteihez, és gondolhatja, mennyire bosszantó nekem, hogy apánk fősvénysége miatt nem ízlelhetem meg az örömet, és semmi módon nem adhatom tanújelét a szépséges ifjú hölgy iránti szerelmemnek.
- ÉLISE Igen, Cléante, átérzem a fájdalmát.
- CLÉANTE Nem is hiszi, Élise, hogy mekkora fájdalom ez nekem. Hát van kegyetlenebb, mint az a kicsinyes zsugoriság, amellyel lebéklyóznak minket, az a sanyarú helyzet, amelynek foglyai vagyunk? És mit ér a gazdagság, ha későn jön, amikor élvezni tudnánk, arra kényszerülünk, hogy mindenféle adósságokba verjük magunkat, és mindennap a kereskedők segítségéhez folyamodjunk, csak hogy valami tűrhető ruhát viseljünk? Egyszóval azért akartam beszélni önnel, hogy segítsen kifürkészni apánk véleményét, ha pedig hajthatatlannak bizonyulna, úgy döntöttem, hogy elköltözöm innen szívem választottjával, reménykedve, hogy majd csak megkönyörül rajtunk az Ég. Evégből mindenfelé próbálok kölcsönpénzt felhajtani, és ha az ön helyzete, nővérem, hasonlatos az enyémhez, és apánk mindkettőnk vágyainak útjába áll, hát mindketten itthagyjuk őt, kiszabadítjuk magunkat elviselhetetlen fősvénysége nem szűnő zsarnoki uralma alól.
- ÉLISE Igaz, ami igaz: napról napra több okot ad rá, hogy fájjaljuk anyánk halálát, és...
- CLÉANTE Ez ő. Keressünk valami helyet, ahol befejezhetjük a beszélgetést, és aztán próbáljuk meg együttes erővel magunk felé hajlítani azt a megátalkodott természetét.

Harmadik jelenet

HARPAGON, LA FLECHE

- HARPAGON Na most aztán takarodj innét és fogd be a szádat! Mars ki, te cégéres gazember, te akasztófavirág!
- LA FLECHE Ez az istentelen vénember, ez maga a megtestesült gonoszság. Tisztesség ne essék szólván, de szerintem belebújt az ördög.
- HARPAGON Te sutyorogsz!
- LA FLECHE Mért zavar el?
- HARPAGON Csak nem képzeled, te csirkefogó, hogy magyarázattal tartozom neked? Ki innen, mert agyonütlek.
- LA FLECHE De hát mi rosszat csináltam?
- HARPAGON Azt csináltad, hogy mars ki!
- LA FLECHE Gazdám, a maga fia azt parancsolta, hogy itt várjam.

HARPAGON Várd kint az utcán, mert nem tűröm, hogy lecövekelsz a házamban, figyeled, mi történik és mindenképp hasznot húzol. Nem tűröm, hogy folyton egy kém ólálkodik körülöttem, egy átkozott spion, aki lesi minden lépésemet, felfalja a tekintetével mindenemet, amim van, és mindenütt kurkászik, hogy nincs-e valami ellopnivaló.

LA FLECHE Hogy a fenébe lopnám én meg magát? Maga meglophatatlan, hiszen mindent elzár és éjjel-nappal őrködik.

HARPAGON Azt zárom el, amit jónak látok és akkor őrködök, mikor nekem tetszik. *(Félre)* Hát nem megmondtam, hogy ez egy spion, aki kilesi, hogy mit csinál az ember. Istenem, csak nem sejtett meg valamit a pénzemből?... Mondd csak, nem te vagy az véletlenül, aki azt terjeszti, hogy pénz van elrejtve nálam?

LA FLECHE Pénz van elrejtve magánál?

HARPAGON Nem, te csibész, én nem ezt mondom. *(Félre)* Megőrülök!... Azt kérdem, hogy nem terjeszted-e véletlenül, pusztá rosszindulatból, hogy van pénzem.

LA FLECHE Eh, mit számít nekünk, hogy van pénze vagy nincs pénze, mi így se, úgy se látunk belőle.

HARPAGON Okoskodsz, mi? Majd én megtanítalak okoskodni. *(Emeli a kezét, hogy képen törölje)* Utoljára mondom: takarodj!

LA FLECHE Jól van, megyek.

HARPAGON Megállj! Nem viszel el valamit?

LA FLECHE Ugyan mit vinnék?

HARPAGON Ide gyere, hadd nézzem! Mutasd a kezed!

LA FLECHE Tessék.

HARPAGON A többit is!

LA FLECHE A többit?

HARPAGON Igen.

LA FLECHE Tessék a többi!

HARPAGON És ide nem tettél valamit?

LA FLECHE Nézze meg!

HARPAGON *(megtapogatja a térdnadrág buggyát)* Ezek a bugyogók pont úgy vannak megcsinálva, hogy el lehessen dugni bennük a lopott holmit, föl is kéne akasztani az ilyeneket.

LA FLECHE De megérdemelné az ilyen alak, hogy megkapja, amitől fél! Hú de boldogan meglopnám!

HARPAGON Hé!

LA FLECHE Mi van?

HARPAGON Miket beszélsz itt lopásról?

LA FLECHE Csak azt mondom, hogy maga jó alaposan átkutat, hogy nem loptam-e meg.

HARPAGON De milyen alaposan! *(Átkutatja La Fleche zsebeit.)*

LA FLECHE A fene egye ki a fösvenységet meg a fösvényeket!

HARPAGON Mit beszélsz, te?!

LA FLECHE Én?

HARPAGON Te, te! Mit mondtál a fösvenységről meg a fösvényekről?

LA FLECHE Azt mondtam, hogy a fene egye ki a fösvenységet meg a fösvényeket!

HARPAGON Kire gondoltál?

LA FLECHE Hát a fösvényekre.

HARPAGON Milyen fösvényekre?

LA FLECHE A faszari és zsugori fösvényekre.

HARPAGON Jó, jó, de kire mondod ezt?

LA FLECHE Most mit izgatja magát?

HARPAGON Azon izgatom magam, amin akarom.

LA FLECHE Csak nem hiszi, hogy magára gondoltam?

HARPAGON Hiszem, amit hiszek; de most azonnal mondd meg, hogy kihez beszéltél, amikor azt mondtad!

LA FLECHE Hát a... a sityakommal!

HARPAGON Igen? Akkor én meg beszélek a fejeddel!

LA FLECHE Megakarja tiltani, hogy szidjam a zsugorikat?

HARPAGON Nem, de azt nem hagyom, hogy pimaszkodj és rágalmazzál. Csönd!

LA FLECHE Nem mondtam nevet.

HARPAGON Hallgass, mert eltángállak!

LA FLECHE Akinek nem inge, ne vegye magára!

HARPAGON Elhallgatsz végre?

LA FLECHE Igen, de nem szívesen.

HARPAGON Na! Naa!

LA FLECHE *(mutatja zekéje egyik zsebét)* Még itt is van egy zseb. Na, most boldog?

HARPAGON Rajta! Add vissza motozás nélkül!

LA FLECHE Micsodát?

HARPAGON Amit elloptál tőlem.

LA FLECHE Semmit se loptam el magától.

HARPAGON Biztos?

LA FLECHE Biztos.

HARPAGON Akkor isten veled, takarodj a pokolba!

LA FLECHE Szép búcsú, nem mondom.

HARPAGON És sose legyen nyugtod miatta!... Borsószik a hátam ettől a gazember inastól, látni se bírom ezt a sánta kutyát.

Negyedik jelenet

ÉLISE, CLÉANTE, HARPAGON

- HARPAGON Hát igen, jó nagy gondot vesz a nyakába az ember, ha ekkora summát tart a háznál, okosabb dolog jól befektetni a pénzt és csak annyit megtartani, amennyi a kiadásokra kell. Nem könnyű feladat valami jó rejtékhelyet találni a házban, mert a pénzesládákban én egy csöppet se bízek, de mennyire hogy nem, szerintem, úgy vonzzák a rablókat, mint a mágnes, mindig a pénzesláda a legelső célpont. De abban sem vagyok biztos, hogy jól tettem, hogy elástam a kertben tízezer tallért, amit tegnap kaptam vissza. Tízezer aranytallér az már szép kis... *(Cléante és Élise halkán beszélgetve be)* Szent Isten! Csak nem árultam el saját magamat! Amilyen izgatott vagyok, azt hiszem, hangosan beszéltem magamban... Na, mi van?
- CLÉANTE Semmi, apám.
- HARPAGON Régóta itt vannak?
- ÉLISE Most jöttünk.
- HARPAGON Hallották, hogy...?
- CLÉANTE Mit, apám?
- HARPAGON Na?!
- ÉLISE De micsodát?
- HARPAGON Amit mondtam.
- CLÉANTE Nem.
- HARPAGON Dehogyanisnem.
- ÉLISE Már megbocsásson...
- HARPAGON Látom én, hogy hallottátok az utolsó szavakat. Azon tűnődtem itt magamban, hogy milyen nehéz manapság pénzt találni, és hogy milyen boldog lehet, akinek tízezer tallérja van a háznál.
- CLÉANTE Láttuk, hogy nagyon töpreng valamin, és nem akartuk megzavarni.
- HARPAGON Csak azért mondom, nehogy félreértsétek a dolgot, és még azt higgyék, hogy nekem van tízezer tallérom.
- CLÉANTE Soha nem foglalkoztunk a pénzügyeivel, apám.
- HARPAGON Bárcsak volna tízezer tallérom!
- CLÉANTE Nem hinném, hogy...
- HARPAGON De szép is volna!
- ÉLISE Az efféle dolgok...
- HARPAGON Tudnám, hogy mit csináljak vele.
- CLÉANTE Úgy vélem...
- HARPAGON Jó helyen volna nálam.
- ÉLISE De hát...

HARPAGON Akkor nem kellene panaszkodnom, hogy milyen rossz idők járnak.

CLÉANTE Ugyan már, apám! Igazán nincs oka panaszra, tudjuk, hogy nem kell szűkölködni.

HARPAGON Mi? Még, hogy nem kell szűkölködnöm? Akik ezt mondják, azok hazudnak. Szemenszedett hazugság, és mindenki aljas csirkefogó, aki ezt terjeszti.

ÉLISE Ne lovallja bele magát, apám!

HARPAGON Borzasztó, hogy a saját gyerekeim árulnak el, és ők a legádázabb ellenségeim!

CLÉANTE Miért volnék ellensége azzal, hogy azt mondom: nem kell szűkölködni?

HARPAGON Azért, mert az efféle beszéd meg a maga hivalkodó pazarlása miatt az lesz a vége, hogy idejön valaki és elvágja a torkomat, mert azt hiszi, hogy nekem a bőröm alatt is pénz van.

CLÉANTE Még hogy én pazarlom a pénzt!

HARPAGON De még mennyire! Egyenesen botrányos, hogy maga milyen fényűzően kicicomázva sétafikál a városban. Tegnap már megmondtam a magamét a nővérenek, de maga még nála is rosszabb. Ez már tényleg égbekiáltó: amit uraságod magára aggat, abból egész kis vagyont kitalál. Ezerszer megmondtam magának, hogy egy csöppet sem tetszik, ahogy viselkedik, úgy kicsiccenti magát, mint valami márkis. És hogy engedheti ezt meg magának? Hát nyilván úgy, hogy engem kifosztott.

CLÉANTE Már hogy fosztottam volna ki?

HARPAGON Mit tudom én? De különben honnan vette volna a pénzt erre a cifra gúnyára?

CLÉANTE Én, apám? Hát onnan, hogy játszom, és mivel szerencsés kezem van, amit nyerek, abból ruhát vásárolok.

HARPAGON Nagyon rosszul teszi. Ha szerencséje van a játékban, ki kellene használni a dolgot, és jó kamatra kiadni a nyereséget, hadd fiadzzon. Nagyon kíváncsi volnék - most az egyebekről nem beszélve -, hogy minek ez a rengeteg masni, amivel tetőtől talpig fel van lobogózva, és mért nem elég egy fél tucat kapocs, hogy megtartsa a bugyogóját. Minek parókára pénzt kiadni, ha egyszer ott az embernek a saját természetadta haja, ami ingyen van? Bármibe fogadok, hogy legalább húsz arany ára szalag meg paróka van magán, márpedig húsz arany nyolc és fél százalékos kamatra kiadva, az évi tizen-nyolc frank - hat garas - nyolc fillért hoz a konyhára.

CLÉANTE Úgy van.

HARPAGON Na jó, hagyjuk ezt, beszéljünk másról!... Hohó! Mit mutogatnak ezek egymásnak, csak nem azt, hogy el kéne lopni az erszényemet?... Mi ez a mutogatás?

ÉLISE Azon tanakodunk, a fivérem meg én, hogy melyikünk beszéljen elsőnek. Merthogy mindkettőnknek van valami mondanivalónk.

HARPAGON És nekem is van hozzátok mondanivalóm.

CLÉANTE Házasságról kívánunk beszélni magával, apám.

HARPAGON És én is házasságról akarok beszélni magukkal.

ÉLISE Jaj istenem!

HARPAGON Mi ez a jaj istenem? A szótól rémült így meg vagy magától a dologtól?

CLÉANTE Mindkettőnk számára ijesztő lehet a házasság, olyan módon, ahogy hihetőség maga elképzei, és félünk, hogy érzelmeink és apánk választása nem férnek össze.

HARPAGON Türelem! Nem kell rögtön riadót fűjni. Tudom én, mi válik mindkettejük javára, és egyiküknek se lesz oka panaszra amiatt, amit elhatároztam. Na de ne szaladjunk előre! Először is mondják meg, hogy ismernek-e egy Mariane nevezetű fiatal hölgyet, aki itt lakik a közelünkben.

CLÉANTE Én ismerem.

HARPAGON És maga?

ÉLISE Én csak hallottam róla.

HARPAGON Milyenek találja azt a lányt, fiam?

CLÉANTE Búbajos teremtés.

HARPAGON A külleme?

ÉLISE Elragadó.

HARPAGON A viselkedése?

CLÉANTE Józan és illedelmes.

HARPAGON Nem gondolja, hogy egy ilyen lány megérdemli, hogy komolyan foglalkozzon vele az ember?

CLÉANTE De igen, apám.

HARPAGON Feleségnek való?

CLÉANTE Nagyon is.

HARPAGON Ugye, hogy minden jel szerint jó gazdasszony lesz belőle?

CLÉANTE Kiváló.

HARPAGON És hogy boldoggá teszi majd a férjét?

CLÉANTE Ez kétségtelen.

HARPAGON Hanem van azért egy kis baj: félek nincs akkora hozománya, amekkora kívánatos lenne.

CLÉANTE Ó, mit számít a hozomány, ha ilyen csodálatos a mennyasszony!

HARPAGON Nana, nana! Én inkább úgy mondanám, hogy lehet, hogy nem olyan nagy a hozomány, amilyennek lennie kéne, de ami elvész a réven, megtérülhet a vámon.

CLÉANTE De mennyire.

HARPAGON Örülök fiam, hogy egyetért velem, merthogy, egy szó, mint száz, illedelmes viselkedése és kedvessége meghódította a szívemet, és úgy döntöttem, hogy ha nem egészen nincstelen, én bizony elveszem feleségül.

CLÉANTE Micsoda?

HARPAGON Mi az, hogy micsoda?

CLÉANTE Hogy maga... őt...

HARPAGON Elveszem feleségül.

CLÉANTE Maga?

HARPAGON Igen, én. Én hát. Mi baja van?

CLÉANTE Hirtelen elszédültem. Azt hiszem, jobb, ha távozom.

HARPAGON Á, semmiség. Menjen gyorsan, igyon egy pohár friss vizet a konyhában. Ilyenek ezek az anyámasszony katonái, annyi erő sincs bennük, mint egy kicsirkében... Nos tehát, lányom, így döntöttem a magam dolga felől. Ami a fivéredet illeti, őneki egy bizonyos özvegyasszonyt szánok, akit ma reggel ajánlottak a figyelmembe, magát pedig Anselme úrhoz adom feleségül.

ÉLISE Anselme úrhoz?

HARPAGON Igen. Érett, megfontolt, bölcs férfiú, legfeljebb ötvenéves, és azt mondják vagyonos ember.

ÉLISE *(bókol)* Már megbocsát, de nem kívánok férjhez menni, apám.

HARPAGON *(utánozza a bókot)* Én pedig kislányom, kis barátnőm, már bocsánat, de azt kívánom, hogy férjhez menj.

ÉLISE Engedelmet, apám.

HARPAGON Engedelmet, leányom.

ÉLISE Alázatos szolgája vagyok Anselme úrnak, de ha nem haragszik, nem megyek nőül hozzá.

HARPAGON Alázatos szolgája a hölgynek, de ha nem haragszik, igenis hozzá megy nőül, mégpedig ma este.

ÉLISE Ma este?

HARPAGON Igen, ma este.

ÉLISE Nem lesz esküvő, apám.

HARPAGON De lesz, lányom.

ÉLISE Nem lesz.

HARPAGON De lesz.

ÉLISE Nem, ha mondom.

HARPAGON De, ha mondom.

ÉLISE Ebben az egy dologban nem fogja rám kényszeríteni az akaratát.

HARPAGON De rád fogom.

ÉLISE Inkább megölöm magam, de nem leszek a felesége.

HARPAGON Nem öld meg magad, és a felesége leszel. És különben is: mi ez a hang? Hogy beszélhet így egy lány a saját apjával?

ÉLISE És hogy adhatja így férjhez a saját lányát egy apa?
HARPAGON Ebben a házasságban nincs semmi kivetnivaló, és fogadok, hogy mindenki
jónak fogja találni választásomat.
ÉLISE Én pedig fogadok, hogy nincs az az épeszű ember, aki jónak tartaná.
HARPAGON Itt jön Valere; elfogadod, hogy döntőbíró legyen?
ÉLISE Elfogadom.
HARPAGON Belenyugszol az ítéletébe?
ÉLISE Igen, legyen úgy, ahogy ő mondja.
HARPAGON Megegyeztünk.

Ötödik jelenet

VALERE, HARPAGON, ÉLISE

HARPAGON Gyere csak ide, Valere! Téged választottunk, te fogod megmondani, hogy
melyikünknek van igaza, a lányomnak vagy nekem.
VALERE Magának, uram, efelől semmi kétség.
HARPAGON Tudod egyáltalán, hogy miről van szó?
VALERE Nem, de biztosan magának van igaza, maga a testet öltött józan bölcsesség.
HARPAGON Férjhez akarom adni ma este egy gazdag és megfontolt férfihoz, ez a kis
szemtelen meg a képembe vágja, hogy esze ágába sincs hozzámenni. Na,
mit szólsz?
VALERE Hogy mit?
HARPAGON Na?
VALERE Hát szóval...
HARPAGON Ki vele!
VALERE Hát szóval, szerintem, alapjában véve igaza van, és tulajdonképpen olyan
nincs, hogy magának ne volna igaza. De azért öneki is van némi igazsága,
és...
HARPAGON Hogyhogy? Anselme úr igen tehetős férfiú, nemesember, akinek még levele
is van róla, kedves, megállapodott, okos és igen módos ember, akinek nem
maradt gyermeke az első házasságából. Kívánni se lehetne jobbat.
VALERE Ez mind igaz. De a lánya erre azt mondhatja, hogy kár lenne elsietni a
dolgot, és kéne hagyni egy kis időt, hogy kiderüljön, csakugyan össze-
illenek-e egymás...
HARPAGON Ez olyan alkalom, amit üstökön kell ragadni. Van egy páratlan előnye, még-
pedig az, hogy hozomány nélkül is elveszi.
VALERE Hozomány nélkül?

HARPAGON Úgy.

VALERE Akkor nincs mit mondanom. Meg kell hajolni az érv súlya alatt, nincs mese.

HARPAGON Ez nekem rendkívül takarékos megoldás.

VALERE Minden vitán felül. Igaz, a lánya úgy gondolhatja, hogy a házasság még ennél is nagyobb horderejű dolog, ettől függ, hogy boldog lesz-e vagy egész életére boldogtalan, és hogy egy síríg tartó kötelék igen alapos előkészületeket igényel.

HARPAGON Nem kér hozományt.

VALERE Igaza van, ez természetesen mindent eldönt. Mindazonáltal azt is mondhatná valaki, hogy az efféle esetekben a lány hajlandóságára is érdemes tekintettel lenni, és hogy a nagy korkülönbség, meg aztán a két természet és az érzelmek különbözősége igen kellemetlen következményekhez is vezethet.

HARPAGON Nem kér hozományt.

VALERE Igaz, igaz, nincs több szavam: nem kér hozományt. Lehet ez ellen felhozni valamit?

HARPAGON *(a kert felé figyel)* Hé! Ez nem kutyaugatás? Csak nem a pénzemet akarják kikapartatni. Maradjatok itt, mindjárt visszajövök.

ÉLISE Mi ez a rossz tréfa, Valere, miért beszélt így vele?

VALERE Azért, hogy ne ingereljem, s elérjem, amit akarok. Ha nyíltan szembeszállok vele, azzal mindent elrontanék, mert vannak olyan természetű emberek, akiket csak oldalazva lehet megközelíteni; született gyanakvók és megátalkodottan csökönyösek, megbokrosodnak az igazságtól, irtóznak az ész egyenes útjától, és csak kerülő úton lehet odavezetni őket, ahová vezetni akarjuk. Egyezzen bele színleg az akaratába, és meglátja, könnyebben boldogul vele.

ÉLISE Na és az esküvő, Valere?

VALERE Majd csak szerét ejtjük valami turpissággal, hogy elmaradjon.

ÉLISE Hogyan? Ma estére van kitűzve.

VALERE Haladékat kell kérni, betegséget színlelni.

ÉLISE De ha orvost hívnak, rögtön kiderül a turpisság.

VALERE Ugyan már! Azok nem értenek hozzá. Válasszon magának bármilyen betegséget, és ők majd kiderítik, hogy hol fészkel a kór.

HARPAGON Vaklárma volt, hála Istennek.

VALERE És ha nincs más megoldás, még mindig ott a szökés, csak az kell hozzá, hogy elég szilárd legyen a szerelme, drága Élise... *(észreveszi Harpagont)* Igen, minden leánynak szent kötelessége, hogy engedelmeskedjék az atyjának. Ne nézze, hogy milyen a vőlegény, ha pedig ott a nagy érv: „nem kér hozományt”, el kell fogadnia a férjet olyannak, amilyen.

HARPAGON Helyes. Ez a beszéd!

- VALERE Ne haragudjon, uram, amiért elragadott a hév, és vettem magamnak a bátorságot, hogy ilyen keményen beszéljek veled.
- HARPAGON Dehogyan haragszom, sőt! El vagyok ragadtatva, és teljhatalmat adok neked... Nem, nem: nem szökhetsz el a kötelességed elől. Felruházom őt istenadta atyai hatalmammal és megkövetelem, hogy mindenben engedelmeskedj neki.
- VALERE Most már kénytelen lesz meghallgatni az intelmeimet. Uram! Követem a kisasszonyt és folytatom a leckéztetést.
- HARPAGON Nagyon lekötelezel. Az biztos, hogy...
- VALERE Egy kicsit rövidebbre kell fogni a gyeplőt.
- HARPAGON Úgy van. És biztos, hogy...
- VALERE Rám bízhatja, uram. Én majd elintézem a dolgot.
- HARPAGON Intézd csak, intézd! Én megyek körülnézek egy kicsit a városban, nemsokára visszajövök.
- VALERE *(Élise-nek)* Bizony, bizony. A pénz, az a legeslegfontosabb az életben, és hálát adhat az Úrnak, kisasszony, hogy ilyen derék apát adott magának. Ő aztán tudja, hogyan kell élni. Ha egyszer olyan alkalom kínálkozik, hogy „kérő nem kér hozományt” akkor semmi másra nem kell tekintettel lenni. Ebben minden benne van, és az, hogy „nem kér hozományt” többet ér, mint a szépség, fiatalság, rang, tisztesség, ész és jellem.
- HARPAGON Hahaj! Micsoda remek ember! Úgy beszél, mint egy orákulum. Boldog lehet, akinek ilyen szolgálója van.

MÁSODIK FELVONÁS

Első jelenet

CLÉANTE, LA FLECHE

- CLÉANTE Hol a fenébe tekeregtél, te piszok? Én azt parancsoltam neked, hogy itt...
- LA FLECHE Igen, uram, és én itt is vártam magát, egy tapodtat el nem mozdultam volna, de a maga apja, aki a legundokabb ember a világon, fogta magát és úgy elzavart kifelé való irányba, mint a pinty, és meg is vert volna, ha el nem futok.
- CLÉANTE Hogy áll az ügyünk? Rettenetesen sürget az idő, mert közben kiderült, hogy az apám a riválisom.
- LA FLECHE Szerelmes? Az apja?
- CLÉANTE Igen. Alig tudtam leplezni előtte, hogy micsoda állapotba kerültem a hír hallatán.
- LA FLECHE Még hogy ő szeret valakit! Á, ez valami huncutság lesz. Csúfot üz az egész világból. Különben is: a szerelem nem az ilyen rozoga vénségnek való.
- CLÉANTE Biztos a vétkeimért büntet azzal az Úr, hogy ő a fejébe vette ezt a szenvedélyt.
- LA FLECHE Jó, de miért nem mondta nyíltan neki, hogy maga is szerelmes?
- CLÉANTE Azért, hogy ne ébresszek gyanút, és alkalomadtán ügyesen meg tudjam akadályozni az esküvőt... Na, azt mondd, hogy mit válaszoltak!
- LA FLECHE Hát, uram, csúnya világ jár azokra, akik pénzt kérnek kölcsön, és ha egyszer valaki a faszari uzsorások karmai közé kerül - mint most maga -, számíthat rá, hogy jó sok békát kell lenyelnie.
- CLÉANTE Nem adnak?
- LA FLECHE Nem olyan egyszerű. Simon Úr, tudja a közvetítő, akit ajánlottak nekünk, és aki igen ügybuzgó ember, szóval ő azt mondja, hogy minden követ megmozgatott magáért, merthogy olyan nagyon rokonszenves volt neki az úr ábrázata.
- CLÉANTE Megkapom azt a tizenötezer frankot vagy nem kapom meg.
- LA FLECHE Megkapja, de el kell fogadnia néhány aprócska feltételt, ha csakugyan nyélbe akarja ütni az üzletet.
- CLÉANTE Összehozott azzal az emberrel, aki a pénzt kölcsönzi?
- LA FLECHE Á, dehogy! Nem így mennek a dolgok. Az illető még magánál is jobban titkolja, hogy kicsoda valójában, és olyan rejtélyes az egész, hogy azt el sem tudja képzelni. Nem árulták el a nevét, de még ma összehozzák magával egy bérelt házban, mert a saját fülével akarja hallani, hogy mekkora vagyona van

az úrnak, és kik a szülei. De szerintem, ha meghallja az apja nevét, rögtön hajlandó lesz kölcsönadni pénzt.

- CLÉANTE Főleg, hogy anyánk meghalt, és az ő örökségét nem lehet elvenni tőlem.
- LA FLECHE Az illető lediktálta a közvetítőnek a szerződés néhány pontját, és kérte, hogy mutassák meg magának, mielőtt bármi történne. Na szóval: „Feltéve, hogy a kölcsönadónak megfelelő biztosíték adatik, és hogy a kölcsönvevő nagykorú, és a családja megfelelő, tehermentes, biztos, megalapozott átlátható, tekintélyes vagyonnal rendelkezik, pontos és hibátlan jogügylet köttetik közjegyző jelenlétében, kinek minden gyanú felett álló, fedhetetlen személyiségnek kell lennie, s kit evégből a kölcsönadó jelöl meg, lévén, hogy kizárólag az ő érdekeibe vág, hogy a szerződésben hiba ne találtassék.”
- CLÉANTE Ez idáig rendben van.
- LA FLECHE „A kölcsönadó, lelkiismeretét semmi aggályos dologgal nem terhelendő, vállalja, hogy öt és fél százalékos kamatra adja a pénzt.”
- CLÉANTE Öt és fél százalékra? Nahát, ez nagyon rendes dolog! Nagyszerű.
- LA FLECHE Nagyszerű. „Tekintve azonban, hogy nevezett kölcsönadó nem rendelkezik a szóban forgó összeggel, és hogy kielégítendő a kölcsönvevő kívánságát, kénytelen ő maga is kölcsönt felvenni egy harmadik személytől, mégpedig húsz százalékos kamatra, úgy kíváztatik, hogy a nevezett végfelhasználó kölcsönvevő megtérítse a mondott kamatot, amivel egyébiránt nem szenved anyagi hátrányt, tekintve, hogy nevezett kölcsönadó az ő kérelmét teljesítendő folyamodott kölcsönért harmadik személyhez.”
- CLÉANTE Micsoda? Hát én ilyen zsidót, ilyen arabot még nem láttam! Ez több, mint huszonöt százalék!
- LA FLECHE Mondom én! Meg kell gondolni a dolgot.
- CLÉANTE Mi a fenét gondoljak meg rajta? Kell a pénz; kénytelen vagyok mindenbe bele menni.
- LA FLECHE Én is ezt mondtam.
- CLÉANTE Van még valami?
- LA FLECHE Már csak egyetlen cikkelyecske: „A kívánt tizenötezer frankból kölcsönadó csak tizenkétezer tud készpénzben folyósítani, a fennmaradó háromezer frank értékében kölcsönvevő kötelezi magát, hogy átveszi a cikkjegyzékben alább részletezendő elegyes ingóságokat, melyeket a kölcsönadó jóhiszeműen és szívességi alapon a lehető legméltányosabb árértékben vett lajstromba.”
- CLÉANTE Nem értem.
- LA FLECHE Hallgassa csak meg a lajstromot: Először: egy négy lábú ágy a hozzávaló magyaros hímzésű szegéllyel díszített olajzöld ágytakaróval, valamint hat, hasonló huzattal ellátott székkal, igen jó állapotban és kivitelben, piros és kék színben játszó tafota béléssel. Továbbá: egy halványrózsaszín aumale-i selyem ágysátor valódi selyem rojtozattal és bojtozattal.”
- CLÉANTE Mit csináljak vele?

- LA FLECHE Várjon még, nincs vége. „Továbbá: szövet falikárpit, melyen Gombaut és Macée pásztorója van ábrázolva. Továbbá mindkét végén kihúzható, nagyméretű diófa asztal tizenkét esztergált megmunkálású oszlopból (más néven pillérből) álló lábazattal, az alá csúsztatható hat ülőkével.”
- CLÉANTE Mi a fenének az nekem?
- LA FLECHE Türelem! „Továbbá három, gyöngyház-berakással gazdagon díszített nagyöblű elöltöltős muskéta és három hozzávaló kovácsolt tartóvilla. Továbbá: egy téglából rakott lepárlókemence két üsttel és három görebbel, mely igen alkalmas készség, ha valaki párlatot akar készíteni.”
- CLÉANTE Megpukkadok.
- LA FLECHE Nyugalom. „Továbbá: egy elefántcsontgolyós asztali likkerező, egy ostábla és egy Ne nevedd korán, amit már a görögök is játszottak, valamennyi kiváló időtöltés, ha van ráérő időnk. Továbbá egy negyed-fél láb hosszú gyíkbőr, szénával kitömve, igen különleges és szemrevaló darab, kiváltképp hálószoba mennyezetéről lelógatva. A fent megnevezett ingóságok tényleges értéke meghaladja a négyezer-ötszáz frankot, de a kölcsönadó mértéktartása folytán csökkentett értékben vétetik figyelembe.”
- CLÉANTE Dögöljön meg a mértéktartásával egyetemben! Hát ez egy gazember, ez egy gyilkos! Ilyen uzsorára még nem volt példa a világtörténelemben. És legalább érne be a busás kamattal, de nem ő még háromezer frankért a nyakamba sózza ezeket a szemétdombról összeszedett vacakokat is. Örülhetek, ha öt-hatszáz frankot kapok az egész rakásért, és mégis kénytelen vagyok belemenni, mert minden adu az ő kezében van, és tudja a rohadt csirkefogó, hogy a nyakamon a kés.
- LA FLECHE Bizony, uram, már ne is haragudjon, de a legjobb úton van a tönk felé: hitelt vesz fel, drágán vásárol és olcsón ad el, megsüti kalácsnak a vetőmagot.
- CLÉANTE És mit csináljak? Ide jutnak a fiatalok apáik istenverte zsugorisága miatt. Hát csoda, hogy alig várjuk, hogy meghaljanak.
- LA FLECHE Hát igen, a maga apja tényleg olyan fukar, hogy az még a világ jámborabb emberét is kihozná a sodrából. Nekem aztán igazán nem viszket a nyakam a kötél után, és látom, hogy a magamfajták csip-csup ügyek miatt is könnyen csávéba kerülnek, úgyhogy ha mégis csak megpróbálok halászni egy kicsikét a zavarosban, rögtön abbahagyom, ha megörrintom a bitószagot, de ahogy elnézem az apja viselt dolgait, bizonyisten kedvem támad, hogy meglopjam, és ha tényleg meg találnám lopni, biztos úgy érezném, hogy jótettet hajtok végre.
- CLÉANTE Mutasd azt a szerződést! Még egyszer áttanulmányozom!

Második jelenet

SIMON, HARPAGON, CLÉANTE, LA FLECHE

- SIMON Igen, uram, egy fiatalember, akinek pénzre van szüksége. Nagyon sürgős neki, úgyhogy bármibe belemegy.
- HARPAGON És maga szerint, Simon úr, nem vállalom túl nagy kockázatot? Tudja a nevét és a vagyoni helyzetét a védencének? Tudja, hogy kik a szülei?
- SIMON Nem, nem tudok alapos felvilágosítást adni, engem is csak úgy véletlenül irányítottak hozzá, de hamarosan mindent megtudhat személyesen ötőle, és az embere azt állítja, hogy meg lesz elégedve, ha megismeri. Én csupán annyit tudok mondani, hogy igen gazdag család, az anya már nem él, és ha óhajtja, uram, akár írásba is hajlandó adni, hogy nyolc hónapon belül meghal a papa is.
- HARPAGON Na ez már valami. A könyörületeség erénye arra kényszerít bennünket, tisztelt Simon úr, hogy segítsünk felebarátunkon, ha megtehetjük.
- SIMON Úgy van, uram.
- LA FLECHE Hát ez meg mi? Simon úr a maga apjával beszélget.
- CLÉANTE Honnan tudta meg, hogy ki vagyok? Csak nem te árultál el, te?!
- SIMON Nahát! Hova rohannak? És miért jöttek ide?... Én egy szóval sem mondtam nekik, uram, fogalmam sincs honnan tudták meg a nevét és a címét, de ha már így történt, semmi vész. Ők is tudnak titkot tartani, és legalább most rögtön megbeszélhetik a dolgot.
- HARPAGON Kivel?
- SIMON Ő az a fiatalember, aki tizenötezer frank kölcsönt szeretne felvenni.
- HARPAGON Micsoda? Te gazember! Te vered ilyen bűnös adósságba magad?
- CLÉANTE Mi?! Maga foglalkozik ilyen szégyenteljes dologgal?
- HARPAGON Te akarod tönkretenni magad ilyen gyalázatos kölcsönkéréssel?
- CLÉANTE Maga akar ilyen gyilkos uzsorával meggazdagodni?
- HARPAGON Hogy mersz a szemem elé kerülni?
- CLÉANTE És maga? Hogy mer az emberek szeme elé kerülni?
- HARPAGON Nem szégyelled magad, hogy így szórod a pénzt? Hogy borzalmas kölcsönt veszel fel? Hogy szégyenletesen eltékozlod a vagyont, amit a szüleid vérük verejtékével szedtek össze?
- CLÉANTE Nem szégyelli magát, hogy ilyen piszkos üzelmekkel becssteleníti meg a nevét? Hogy feláldozza becsületét és tisztességét, a csillapíthatatlan pénz-sóvárság oltárán és túltéve a leghírhedtebb uzsorásokon, szemérmetlen kamatot sajtol ki az áldozatából, csakhogy egymásra rakhassa a tallérokat.
- HARPAGON Pusztulj a szemem elől, te nyikhaj! Pusztulj innen!
- CLÉANTE Ki a nagyobb bűnös maga szerint, az, aki pénzt kér kölcsön, mert szüksége van rá, vagy az, aki elrabolja más pénzét, amivel nem is tud mit kezdeni.

HARPAGON Távozz, ha mondom, és ne bosszants tovább! Egy csöppet sem bánom, hogy így történt a dolog, mert legalább tudom, hogy hányadán állunk, és ezután még jobban rajtad tartom a szemem.

Harmadik jelenet

FROSINE, HARPAGON

FROSINE Uram...

HARPAGON Várjon egy percet, mindjárt visszajövök... Ideje, hogy megvizitáljam a pénzemet.

Negyedik jelenet

LA FLECHE, FROSINE

LA FLECHE Furcsa, nagyon furcsa. Nyilván van neki valahol egy jó nagy raktárja, ahol azokat az ócskaságokat tartja. Igen, a jegyzék egyetlen darabja sem volt ismerős.

FROSINE Nicsak, kedves La Fleche! Hova, hova?

LA FLECHE Á, Frosine! Mit keresel itt?

FROSINE Amit mindenhol: igyekszem hasznosítani magam, közbenjárok ezért, amazért, és mellékesen összeszedetem a morzsákat. Mit csináljak, muszáj megélnem valahogy, és nem tehetek róla, hogy nincs más vagyonom csak az ügyességem, nincs más jövedelmem, csak amit egy kis intrikával kiügyeskedek.

LA FLECHE Csak nincs valami ügyed a ház urával is?

FROSINE De igen, közben járok az érdekében valakinél, és remélem, ad majd egy kis jutalmat érte.

LA FLECHE Ó? Dehogyan ad! Az talán tényleg nagy művészet lenne, ha kipréselnél belőle valamit. Itt aztán tényleg nem adják ingyen a pénzt.

FROSINE Vannak bizonyos szolgálatok, amiket mindig megfizetnek.

LA FLECHE Minden tisztelem az öné, drága hölgyem... Á, nem, te még nem ismered Harpagon uraságot. Harpagon uraság a világ összes embere közül a legkevésbé emberi ember, minden halandók közül a legmogorvább és legfaszaribb halandó. Nincs olyan szolgálat, amiért olyan hálás volna, hogy kinyissa azt a szűk markát. A dicséretet, magasztalást, a jóindulatot - szavakban! -, azt bőven méri, és persze barátságot is, de a pénzt - na nem, arról szó sem lehet. A sziveskedésből meg a bájolgásból nem jön ki semmi kézzel fogható, azt a szót meg, hogy adni, annyira utálja, hogy sose mondja: „szavamat adom”, hanem azt mondja: „kölcsonadom a szavamat”.

FROSINE Ne félt te engem, tudom, hogy kell megfajni a férfiakat, és mivel lehet vajjá puhítani a szívüket.

LA FLECHE Ezzel itt semmire sem mész. A mi emberünket sose fogod annyira megpuhítani, hogy pénzt is lássál. Mert ez olyan átkozottul fukar, hogy olyat még eleven ember nem látott, és ha ott dögölnél éhen a szeme láttára, akkor se adna egy fityinget se. Egy szó, mint száz, imádja a pénzt, jobban szereti, mint a tisztességet, a becsületet, a háza jó hírét, és ha csak meglát egy kérelmezőt, rögtön hascsikarása támad. Ha pénzt kell kiadnia, az halálos csapás neki, az olyan, mintha átdöfnék a szívét, kitépnék a beleit, és ha... Na de jön... Én megyek.

Ötödik jelenet

HARPAGON, FROSINE

HARPAGON Minden rendben. Na, mi újság, Frosine?

FROSINE Hogy maga milyen jól néz ki! Majd kicsattan az egészségtől.

HARPAGON Én?

FROSINE Üdébb és fickósabb, mint valaha.

HARPAGON Komolyan mondd?

FROSINE De mennyire, hogy komolyan! Soha életében nem volt ilyen fiatal, és nincs az a huszonöt éves, aki ilyen fiatal volna.

HARPAGON Pedig már túl vagyok a hatvanon, Frosine.

FROSINE Mi az a hatvan év! Most van élete virágában, és csak eztán lép a legszebb férfikorba.

HARPAGON Hát igaz, ami igaz... De azért nem bánám, ha húsz évet levonhatnék.

FROSINE Ezt nem mondhatja komolyan! Maga olyan anyagból van gyúrva, hogy száz évig is élél.

HARPAGON Gondolod?

FROSINE Nem hogy gondolom, tudom. Ennek megvannak a csalhatatlan jelei. Mutassa csak magát! Itt van, tessék: a két szeme között ez itt a hosszú élet jele.

HARPAGON Ehhez is értesz?

FROSINE Értek bizony. Mutassa a kezét! Jézusmária, micsoda életvonal!

HARPAGON Hol?

FROSINE Itt, ni. Nem látja, milyen hosszú ez a vonal?

HARPAGON És az mit jelent?

FROSINE Azt jelenti, hogy nem is száz évet fog élni, hanem legalább százhuszat.

HARPAGON Nem túlzás ez egy kicsit?

FROSINE Úgy kell majd agyonütni magát, és el fogja temetni a gyerekeit meg a gyerekeinek a gyerekeit is.

HARPAGON Adja Isten! Na és hogy áll az ügyünk?

- FROSINE Ezt kérdezni se kell. Amit én kézbe veszek, az meg lesz csinálva. Főleg a házasságokhoz van csudálatos tehetségem, nincs az a pár, amelyet össze ne hoznék a lehető legrövidebb időn alatt; azt hiszem ha neki durálnám magam, még a török szultánt, meg a Velencei Köztársaságot is összehorogtatnám. Na, a maga ügyében persze nem voltak ekkora nehézségek. Tekintve, hogy bejáratos vagyok hozzájuk, mindkettejükkel sokat beszéltem magáról, és megmondtam az anyának, hogy magának mi a szándéka Mariane-nal, amióta meglátta egyszer, ahogy kihajol az ablakon.
- HARPAGON Mire ő?
- FROSINE Mire ő szíves-örömet vett az ajánlatot, és amikor közöltem vele, hogy maga igen szeretné, ha a lánya részt venne a ma este tartandó és megkötendő eljegyzésen, habozás nélkül beleegyezett és a gondjaimra bízta Mariane-t.
- HARPAGON Ma este úgyis vacsorát adok Anselme úr tiszteletére, úgyhogy tiszta haszon, ha Mariane is itt lesz a lakomán.
- FROSINE Nagyon igaz. Úgy tervezi, hogy ebéd után meglátogatja Élise kisasszonyt, utána elmegy körülnézni a vásárban, onnan pedig visszajön a vacsorára.
- HARPAGON Tudod mit? Menjenek ki együtt a vásárba az én hintómon, kölcsönadom nekik.
- FROSINE Nagyszerű ötlet.
- HARPAGON Hanem mondd csak, Frosine, beszéltél az anyával a hozományról? Megmondtad nekik, hogy öneki is tennie kell egy kis erőfeszítést, hoznia kell egy kis áldozatot, hullatnia kell egy kis vért, meg verítéket, ha nem akarja elszalasztani ezt a ragyogó alkalmat? Megmondtad, hogy nem szokás hozomány nélkül elvenni a lányt?
- FROSINE Hogyhogy hozomány nélkül? Az a lány tizenkétezer frankos életjáradékot hoz a házasságba.
- HARPAGON Tizenkétezer frankos életjáradék?
- FROSINE Úgy bizony. Először is igen takarékos neveltetést és kosztot kapott. Az a lány megszokta, hogy salátán, tejen, sajton, almán éljen, következőképp nem igényli a dús étkezést, a különleges fogásokat, a fehér kalácsot és a többi ingyenséget, amit bármely más asszony megkívánna, és nehogy azt higgye, hogy ez holmi csekélység, mert legalább háromezer frankkal csökkenti a kiadásokat. Továbbá nem vágyik semmi, különös fényűzésre, cifra ruhára drága ékszerre, divatos bútorra, ami igazán nem mondható el a mai lányokról, és ez a tétel is megér vagy négyezer frankot évente. Ráadásul szívből utálja a szerencsejátékokat, ami szintén nagy ritkaság manapság, hogy mást ne mondjak, van egy nő, itt lakik a környékünkön, aki csak az idén húszezer frankot elhuzzonegyezett. De jó, vegyük csak az összeg negyedét. Ötezer frank kártyapénz, négyezer frank ruhára és ékszerre, az már kilencezer, és ha hozzávesszük azt a háromezret, amit az étkezésre számítottunk, máris kijön a tizenkétezer.
- HARPAGON Mindez nagyon szép, csak az baj, hogy ennek a számításnak semmi köze a valósághoz.

FROSINE Már megbocsásson, de hogyne volna nagyon is valóságos számítás, ha valaki nagy mértékletességet hoz a házasságba, és örökség gyanánt megveti a fényűzést és a szerencsejátékokat?

HARPAGON Ugyan már! Nevetséges azokból a kiadásokból összeállítani a hozományt, amiktől meg fog kímélni. Nem adhatok nyugtát valamiről, amit nem kapok meg, márpedig én igenis kapni akarok valami kézzel foghatót.

FROSINE Nyugalom, az is meglesz... Elmondásuk szerint birtokuk van egy bizonyos országban, és azt a maga nevére fogják íratni.

HARPAGON Hát, nem tudom... És itt van még valami, Frosine, amin sokat gondolkozom. A leányzó fiatalka ugyebár, és a fiatalok általában a hasonszőrűeket kedvelik, velük érzik jól magukat. Félek, hogy öregnek talál, és nem fogok tetszeni neki, az pedig olyan kavarodást okozhat a háznál, aminek nem örülnék.

FROSINE Hát nagyon rosszul ismeri őt, uram! Különben mondani is akartam, mert ez megint csak egy érdekes jellemvonás nála: az a lány valósággal irtózik a fiatalemberektől, csakis az öregekre bír jó szemmel nézni.

HARPAGON Ne mondd!

FROSINE De igen. Sajnálom, hogy nem hallotta, miket mondott. Ha meglát egy fiatal férfit, kirázza tőle a hideg, de nincsen számára nagyobb gyönyörűség - ezt ő mondja -, mint egy méltóságteljes szakállt viselő szép aggastyán. És minél öregebb valaki, annál vonzóbb a szemében, úgyhogy nehogy véletlenül megpróbáljon fiatalabbnak látszani! Neki a férfi legyen legalább hatvanéves, és képzelje, négy hónappal ezelőtt már úgy volt, hogy férjhez megy, de az utolsó pillanatban kikoszarazta a kérését, mert kiderült, hogy csak ötvenhat éves és szemüveg nélkül írja alá a szerződést.

HARPAGON És emiatt kikoszarazta?

FROSINE De ki ám! Azt mondja, hogy neki ötvenhat év, az kevés, és főleg: amelyik orron nincs szemüveg, az nem is orr.

HARPAGON Hát ezt tényleg nem gondoltam volna.

FROSINE És ez mind semmi. Van a hálószobájában néhány festmény és metszet, és mit gondol, kit ábrázolnak. Adóniszt? Kephaloszt? Páriszt? Apollót? Nem! Szaturnuszt, Priamosz királyt, az öreg Nesztort, meg a derék Ankhiszészt a fia nyakában.

HARPAGON Csodálatos. Nagyon örülök, hogy így gondolkozik. Nem mondom, ha én nő volnék, én is utálnám a fiatal ficsurokat.

FROSINE Hát persze. El nem tudom képzelni, hogy szeretheti valaki azt a hitvány fajzatot. Most mondja meg, mi vonzó van egy tejfeles szájú, taknyos piperkőcben?

HARPAGON Semmi az ég egy adta világon. Nem is értem, hogy vannak nők, akik mégis odavannak értük.

FROSINE Minden épeszű nő undorodik tőlük. Csak a kerge tyúkok bolondulnak azokért a takonypócokért.

- HARPAGON Ezt mondom én is. Pfúj! Még elképzelni is rossz azt a bágyadt csücsöri pofájukat és rajta azt a három hitvány szörszálat, amit szakállnak csúfolnak, a kibodorított kese parókájukat meg a lompos ingüket, buggyos bugyogójukat.
- FROSINE És milyen satnya nyomorékok magához képest! Ez igen, ez férfi! Az ilyenek van mit nézni; az ilyen öltözék, az ilyen termet, rögtön látni, hogy szerelemre termett.
- HARPAGON Azt mondd, elfogadható az alakom?
- FROSINE Elfogadható? Elragadó! Az arca egyenesen festeni való. Forduljon meg, legyen szíves. Tökéletes. Tegyen egypár lépést. Igen arányos test, ruganyos járás, fesztelen tartás: minden hibátlan.
- HARPAGON Nem panaszkodom... habár azért időnként elővesz a köhögés.
- FROSINE Eh, semmiség. Az a kis keheesség egész jól áll magának, és rendkívül ízlésesen köhécsel.
- HARPAGON Mondd csak: Mariane még sose látott engem? Nem figyelt fel rám, ahogy elmentem a házuk előtt?
- FROSINE Nem, de sokat beszélgettem vele magáról. Lefestettem neki a portréját, ecseteltem az erényeit, és hogy mekkora szerencse ilyen férjet találni.
- HARPAGON Jól tetted. Köszönöm.
- FROSINE Volna egy aprócska kis kérésem, uram. (*Harpagon elkomorul*) Most folyik a perem, és el fogom veszíteni, ha nem jutok némi pénzhez, és maga igazán könnyedén kiségeithetne, ha volna irántam egy kis jóindulata. (*Harpagonnak felvidul a képe*) El sem tudja képzelni, mennyire várja, hogy végre találkozhasson magával. Nagyon fog tetszeni neki. Ettől a görögös spanyolgallértól el lesz ragadtatva. Hát még ettől a kapcsos, paszományos bugyogótól, ez egyenesen el fogja venni az eszét, nincs delejesebb, mint egy paszományos vőlegény.
- HARPAGON Nagyon örülök, hogy ezt mondd.
- FROSINE (*Harpagon megint elkomorul*) Meg kell mondanom őszintén, uram, hogy az a per végzetes lehet számomra, ha elvesztem, tönkre megyek, de egy egészen szerény kis segítség rendbe hozhatná a dolgokat. (*Harpagon felvidul*) Bárcsak látta volna, hogy itta minden szavamat, amikor magáról beszéltem! Csak úgy csillogott a szeme, amikor soroltam a jó tulajdonságait, és a végére már valósággal remegett a vágytól, hogy minél előbb meglegyen az esküvő.
- HARPAGON Nagy örömet szerezte nekem, Frosine, és őszintén mondom, rendkívüli hála kötelezel.
- FROSINE (*Harpagon elkomorul*) Kérem, uram, ne tagadja meg tőlem azt a kis segítséget, amelyért folyamodom. Kihúzna vele a bajból és örök hála kötelezne.
- HARPAGON Isten veled. Mennem kell intézkedni.
- FROSINE Higgye el, uram, életem legválságosabb helyzetében segítene.
- HARPAGON Intézkednem kell, hogy a hintóm készen álljon, mire a vásárba mentek.

FROSINE Nem alkalmatlankodnék, ha nem vinne rá a szükség.

HARPAGON És gondom lesz rá, hogy korán vacsorázzunk, nehogy megfeküdje a gyomrotokat.

FROSINE Könyörgök, ne utasítsa el szerény kérésemet. Higgye el, uram, hogy óriási szívességet...

HARPAGON Mennem kell, szólítanak. Nemsokára találkozunk.

FROSINE *(egyedül maradva)* A rosseb egye meg, te fösvény disznó! Nem bírtam megpuhítani a gazembert, de nem adom fel, és különben is, a másik féltől megkapom a jutalmamat, az biztos.

HARMADIK FELVONÁS

Első jelenet

HARPAGON, CLÉANTE, ÉLISE, VALERE

- HARPAGON Ide, mindenki, parancsot akarok osztani, hogy ne legyen semmi fennakadás. Jöjjön csak, Claude asszony! Kezdjük csak magával! (*Claude asszonyságnak seprű van a kezében*) Helyes, látom, máris teljes fegyverzetben. A maga dolga, hogy kitakarítson az egész házban, de vigyázzon! Vigyázzon, ne dörgölje agyon a bútorokat, mert elkopnak. Ezenkívül magára bízom, hogy felügyeljen a boros flaskákra, mert ha lába kél valamelyiknek, vagy eltörik az üveg, maga lesz a felelős és lefogom vonni a béréből.
- JACQUES Méltó büntetés.
- HARPAGON Paszuly! Csuka! Maguknak az lesz a hivataluk, hogy elmosassák a poharakat és inni adjanak a vendégeknek, de nem úgy ám, ahogy azok a pimasz inasok szokták, akik folyton mindenkire rátukmálják a bort, még akkor is ha különben eszükbe se jutna, hogy igyanak. Várják meg, míg kétszer, háromszor szól a vendég, arról pedig soha ne feledkezzenek meg, hogy mindig legyen a kezükben egy kancsó tele vízzel.
- JACQUES Na, igen, a tiszta bor, az könnyen az ember fejébe száll.
- CSUKA Levegyük a köpenyünket, uram?
- HARPAGON Igen, de csak ha már jönnek a vendégek, és nagyon vigyázzanak a ruhájukra.
- PASZULY Már többször mondtam magának, uram, hogy az ingem elejire ráömlött a lámpaolaj.
- CSUKA Nekem tiszta lik itt hátul a bugyogóm, és tisztesség ne essék szólván kilátszik az egész...
- HARPAGON Csönd! Helyezkedjen mindig úgy, hogy háttal legyen a falnak, és mindig csak a szebbik fele legyen látható. (*A melle elé tartja a kalapját, mutatva Paszulyinak, hogy takarja el az olajfoltot.*) Maga meg tartsa így a kalapját, amikor felszolgál... Maga lányom, maga azon tartsa a szemét, amit le-szednek az asztalról, és vigyázzon semmi se menjen pocsékba. Ez nagyon szép feladat, lánynak való. Addig is készüljön fel, hogy illendően fogadja választottamat, mert meg fogja látogatni magát, és aztán együtt mennek ki a vásárba. Hallja, hogy mit beszélek?
- ÉLISE Igen, apám.
- HARPAGON Cléante fiam, maga anyámasszony katonája, hajlandó vagyok megbocsátani a ma délelőtti históriát, de figyelmeztetem: legyen kedves a hölgyhöz!
- CLÉANTE Miért ne lennék kedves hozzá?

HARPAGON Nana! Tudjuk, hogy viselkednek a gyerekek, ha az apjuk újra nősül, tudjuk, milyen mostohán bánnak a mostohájukkal. De ha azt akarja, hogy elfelejtsem legutóbbi csínyét, ajánlom, hogy fogadja szívesen a hölgyet és legyen olyan kedves hozzá, amennyire csak kitelik magától.

CLÉANTE Őszintén szólva, azt nem ígérhetem meg, hogy repesni fogok a boldogságtól, amiért ő lesz a mostohám, hazudnék, ha ezt állítanám, de azt megígérhetem, hogy híven teljesíteni fogom apám kívánságát: szívesen fogadom és nagyon kedves leszek hozzá.

HARPAGON Ígéret szép szó.

CLÉANTE Nem lesz oka panaszra, apám.

HARPAGON Helyes. Valere, segíts nekem, hogy úgy is legyen... Jacques! Jöjjön csak ide, barátom, magát hagytam utoljára.

JACQUES A kocsisával óhajt beszélni, uram, vagy a szakácsával? Merthogy mindkettő én lennék.

HARPAGON Mind a kettővel.

JACQUES Melyikkel előbb?

HARPAGON A szakáccsal.

JACQUES Egy pillanat! *(Leveszi kocsissapkáját és máris szakácsként áll Harpagon előtt.)*

HARPAGON Mi a nyavalya ez a színjáték?

JACQUES Parancsoljon, uram!

HARPAGON Nos, Jacques úr, vendégeket hívtam vacsorára.

JACQUES Hihetetlen!

HARPAGON Mondd csak, barátom, főzöl nekünk valami jót?

JACQUES Hogyne! Csak pénzt is adjon hozzá.

HARPAGON Pénz, pénz, mindig az a pénz! Más se tudnak mondani: „Pénzt, pénzt, pénzt!” Folyton ezt hajtogatják: „Pénzt” Csak a pénzről tudnak beszélni. Ez a vesszőparipájuk, a pénz.

VALERE Ritka pimasz egy válasz volt. Sok pénzzel nem nagy művészet jót főzni, azt még a legbárgyúbb ember is könnyen megtudja csinálni, de kevés pénzből jót főzni, az már valami.

JACQUES Kevés pénzből jót főzni, mi?

VALERE Úgy van.

JACQUES Tudja mit mondok én magának, titkár úr? Legyen olyan kedves fedje fel előttünk ezt a nagy titkot és vegye át tőlem a szakácsi hivatalt; úgymint mindig azt képzelem magáról, hogy maga a tótur faktur.

HARPAGON Elég! Mi kell a vacsorához?

JACQUES Majd maga a titkár úr megmutatja, hogy hogy kell kevés pénzből jót főzni.

HARPAGON Téged kérdeztelek.

JACQUES Hányan lesznek az asztalnál?

HARPAGON Nyolcan-tízen, de elég, ha nyolcat számítsz; ahol nyolc emberre főznek, ott tíz is jóllakik.

VALERE Ez kétségtelen.

JACQUES Na kérem, akkor kell négyféle leves, ötféle hideg előétel, a leves meg a hideg előétel után...

HARPAGON Hé! Ez a fél városnak elég lenne.

JACQUES Akkor hideg pecse...

HARPAGON *(befogja Jacques száját)* Te ki akarsz engem zabálni a vagyonomból, te gazember!

JACQUES Meleg előételek...

HARPAGON Abbahagyni.

VALERE Azt akarja, hogy mindenkinek kipukkadjon a hasa? Mit képzelsz? Harpagon úr azért hívott vendégeket, hogy halálra etesse őket? Olvassa csak el, hogy mit írnak az egészségtan alapelvei, vagy kérdezze meg az orvosokat, hogy van-e emberre ártalmasabb dolog, mint a túlhajtott táplálkozás!

HARPAGON Igaza van.

VALERE Egyszer s mindenkorra jegyezze meg, barátom, hogy nincs halálosabb veszedelem, mint az étellel megrakott asztal; és hogyha baráti érzülettel vagyunk vendégeink iránt, akkor a mértékletesség legyen az úr az étkezések során, ahogyan azt egy régi római bölcs mondta: „azért kell enni, hogy éljünk, és nem azért élni, hogy együnk”.

HARPAGON Hó, de gyönyörű mondás! Gyere ide, hadd csókoljalak meg ezért a mondásért. Ez a legcsodálatosabb szentencia, amit életemben hallottam. „Azért kell élni, hogy együnk, és nem azért enni, hogy é...” Nem, ez nem jó. Hogy is van? Mondd csak még egyszer.

VALERE „Azért eszünk, hogy éljünk, és nem azért élünk, hogy együnk.”

HARPAGON Ez az. Hallottad? Ki volt az a nagy ember, aki ezt kitalálta?

VALERE Most éppen nem jut eszembe a neve.

HARPAGON Ne felejts el leírni nekem e bölcs szavakat: aranybetűkkel akarom rávésetni a kandallómra.

VALERE Meglesz, uram. A vacsorát pedig csak bízsa rám, mindent elintézek.

HARPAGON Köszönöm.

JACQUES Hála Istennek, legalább nem nekem kell bajlódnom.

HARPAGON Olyasmi kéne, amit ritkán eszik az ember és főleg ami jó laktató; teszem azt, jó kövér birkabecsinált saját zsírában eltett pástétommal és főtt gesztenyével körítve.

VALERE Bízsa rám!

HARPAGON Ezenkívül pedig meg kell pucolni a hintómat, kedves Jacques.

JACQUES Egy pillanat. Ez már a kocsisra vonatkozik. *(visszateszi a sapkát)* Szóval?

HARPAGON Szóval meg kell pucolni a hintómat és felkészíteni a lovaimat, hogy délután...

JACQUES A lovait, uram? De hisz azok lépni se bírnak. Nem mondom, hogy jártányi erejük is alig van, merthogy egyáltalában nincs erejük, és maga annyira kikoplaltatta szegény párákat, uram, hogy nem is lovak már azok, hanem lószellemek, lólidércek, gebefantomok.

HARPAGON Persze, hogy gyengélkednek! Mert nem csinálnak semmit.

JACQUES És ha nem csinálnak semmit, akkor már enniük sem kell? Jobban járnának a szerencsétlenek, ha sokat kéne dolgozniuk, de enni is kapnának. Meghasad a szívem, ahogy elnézem szegény lovacskákat, mert én úgy szeretem őket, hogy velük szenvedek, és a számtól vonom meg a falatot, hogy fel ne forduljanak, és igazán kemény természete van az úrnak, hogy nem esik meg a szíve a felebarátain.

HARPAGON Nincs messze a vásár, csak odáig kell elmenni.

JACQUES Nem, uram, nem visz rá a lélek, hogy hajtsam őket, mert amilyen állapotban vannak, oda kéne sózni az ostorral, és az nekem jobban fájna, mint nekik. Hogy gondolja egyáltalán, hogy el tudják húzni a hintót, ha egyszer a saját belüket is alig húzzák.

VALERE Uram! Én majd elintézem Picard szomszédval, hogy hajtsa a lovakat; erre itt ugyanis szükségem lesz, hogy elkészítse a vacsorát.

JACQUES Én nem bánom. Így legalább nem az én kezem alatt fognak fölfordulni szegénykéim.

VALERE Jacques úr folyton okoskodik.

JACQUES A titkár úr meg folyton okvetetlenkedik.

HARPAGON Csönd!

JACQUES Uram, én nem bírom elviselni a hízelgőket, és napnál világosabb, hogy ez itt csak azért ellenőrzi olyan nagy ügybuzgalommal a kenyeret meg a bort, a tűzifát, sőt, viaszgyertyát, hogy dörgölőzzön magához és jól behálózza. Ez engem éktelenül dühít, és rossz hallani, hogy miket beszélnek magáról az emberek, mert hát végső soron kedvelem magát, bármennyire haragszom is, sőt maga az a személy, akit a legjobban szeretek a lovaim után.

HARPAGON Elárulná nekem, barátom, hogy miket beszélnek rólam az emberek?

JACQUES Igen, uram, de csak akkor ha megígéri, hogy nem fog dühbe gurulni.

HARPAGON Ugyan, hova gondolsz?

JACQUES Tudom, hogy dühöngeni fog.

HARPAGON Dehogy, ellenkezőleg, örülni fogok. Nagy szívességet teszel nekem, ha elmondod, hogyan vélekednek rólam.

- JACQUES Hát jó, nem bánom, megmondom kerek perec, hogy mindenki magán köszörüli a nyelvét, gúnyolják és gyalázzák, lerántják a ganajba és csudákat mesélnek róla, hogy milyen piszok zsugori. Az egyik azt beszéli, hogy külön kalendáriumot nyomtat magának, amiben dupla annyi kántorböjt meg vigília van, hadd koplaljon a háza népe. A másik azt beszéli, hogy minden cselédjével gondosan összevész újév előtt, amikor letelik idejük, hogy legyen ürügye rá, mért nem ad semmit sem nekik. Emez azt meséli, hogy perbe fogta a szomszédja macskáját, mert ellopott egy darabka ürühúst a maradékból. Amaz azt meséli, hogy egy éjjel rajtakapták, amint lopja a zabot a lovai elől, és hogy a kocsisa - nem én, hanem az elődöm - jó alaposan eltángálta magát a sötétben, de persze maga soha többé nem hozta szóba a dolgot. Egy szó mint száz, akárhová megy az ember, mindenhol röhögnek, magát csepülik, és soha más néven nem emlegetik, csak hogy az a fösvény, az a fukar, az a zsugori, az a szarevő.
- HARPAGON *(üti-veri)* Te ostoba pimasz csirkefogó gazember.
- JACQUES Nem megmondtam? Tudtam én, hogy dühöngeni fog, ha szemébe mondom az igazat.
- HARPAGON Tanulj meg beszélni.

Második jelenet

JACQUES, VALERE

- VALERE Ha jól látom, tisztelt uram, nem nagyon méltányolják az őszinteséget.
- JACQUES Ha megkérhetem, tisztelt fontoskodó sehonnai úr, ne üsse bele az orrát a más dolgába. Majd akkor nevensen, ha magát püfölik, és ne az én rovásomra élcelődjön.
- VALERE Ejnye, kedves Jacques, igazán nem akartam megsérteni.
- JACQUES *(magában)* Rögtön alább adta. Megpróbálok hősködni egy kicsit, és ha van olyan ostoba és megijed tőlem, akkor jól elpáholom... Vigyázzon, tréfás uraság, mert én nem tréfálok ám! Ne féljen, megtanítom és kesztyűbe dudálni! *(Jacques fenyegetően a színfalig lökdösi Valere-t.)*
- VALERE Hé, hé! Hagyja abba!
- JACQUES Hé! Hé! Majd akkor hagyom abban, ha nekem jólesik.
- VALERE Nagyon kérem...
- JACQUES Maga egy pimasz alak.
- VALERE Kedves Jacques úr...
- JACQUES Magának én nem vagyok „kedves Jacques úr”, maga kétszínű. Mindjárt fogok egy botot, és úgy elverem, hogy ihaj!
- VALERE Egy bottal, mi? *(Visszataszigálja Jacques-et.)*
- JACQUES Nem úgy gondoltam.

VALERE Hát én meg úgy gondolom, hogy úgy elverem magát, mint a kétfenekű dobot.

JACQUES Nagyon kérem...

VALERE Azt akarja, hogy pástétomot csináljak magából, maga rossz kukta?

JACQUES Jaj, dehogy akarom.

VALERE Maga még nem ismer engem.

JACQUES Bocsásson meg!

VALERE Azt mondta megtanít kesztyűbe dudálni?

JACQUES Csak tréfáltam.

VALERE Hát énnekem tetszik a maga tréfája. *(Botot ragad, püföli.)* Jegyezze meg, hogy maga egy rossz tréfamester.

JACQUES A rosseb egye meg az őszinteséget! Mindig csak a baj van belőle. Soha többé nem mondok igazat. Az még csak hagyján, hogy a gazdám elpáhol, de hogy az a titkár úr is... ezt még megkeserüli.

Harmadik jelenet

FROSINE, MARIANE, JACQUES

FROSINE Itthon van a gazda, Jacques úr?

JACQUES Hogy itthon van-e? Hajjaj, de mennyire!

FROSINE Mondja meg neki, hogy megjöttünk.

Negyedik jelenet

MARIANE, FROSINE

MARIANE Jaj, Frosine, én olyan furcsán érzem magam! Nem is tudom, mit mondjak... Félek ettől a találkozástól.

FROSINE Ugyan mitől fél?

MARIANE Még kérdi? Hiszen maga is tudja: olyan érzések gyötörnek, mint akit hamarosan kínpadra vonnak.

FROSINE Hát azt tényleg látom, hogy ha halálnemet kéne választania, nem Harpagont választaná, és látom a képén, hogy azon a kis ficsúron jár az esze, akit folyton emleget.

MARIANE Igen, Frosine, nem is tagadom: az otthonunkban tett tisztelettudó látogatásai hagytak némi nyomot a lelkemben.

FROSINE És megtudta már, hogy kicsoda az a fiatalember?

- MARIANE Nem tudom, hogy kik a szülei, de azt tudom, hogy mennyire szeretetre méltó, és ha megadatna nekem, hogy én választhassak, sokkal inkább őt választanám, mint bárki mást. Azzal is tisztában vagyok, hogy nem kis része van benne, hogy ismeretlenül is ilyen irtózáttal tölt el az a férfi, akit férjemül szántak.
- FROSINE Eh, az ilyen kis ficsúrok mind gyönyörűen tudják cifrázni a szót, de a legtöbbjük olyan szegény, mint a pocok, és higgye el, jobban jár, ha egy öreghez megy feleségül, aki elhalmozza minden földi jóval. Nem mondom, az érzékek tiltakoznak egy kicsikét az öreg férj ellen, és le kell gyűrni némi kis undort, de ki lehet bírni arra a rövidke időre, és mihelyt meghal, választhat magának egy jobban tetsző férjet, aki kárpótolja majd mindenért.
- MARIANE Jaj, Frosine, olyan borzasztó, ha a boldogságunkért valakinek a halálát kell várnunk és remélnünk, és különben is: a halál nem a mi terveinket, hanem a maga útját követi.
- FROSINE Ne beszéljen számárságokat! Azzal a feltétellel megy feleségül hozzá, ha hamarosan özvegyen hagyja: ezt a szerződésbe is bele vesszük. Nagy pimaszság lenne tőle, ha nem halna meg negyedéven belül... De íme, ez ő személyesen.
- MARIANE Jézusom, Frosine, micsoda alak!

Ötödik jelenet

HARPAGON, FROSINE, MARIANE

- HARPAGON Ne haragudjon meg rám, angyalom, amiért szemüveggel közelítek kegyed felé. Tudom, hogy csáberői pusztá szemmel is jól láthatók, mondhatni, szembeötlők, és nem kell okuláré, hogy meglássa őket az ember, de hát ugyebár, okulárral szemléljük a csillagokat is, és én váltig állítom és kezeskedem érte, hogy kegyed egy csillag, amely a legszebb csillag a csillagok birodalmában... Te Frosine, ez egy szót se szól hozzám, és úgy látom, nem repes a boldogságtól, hogy találkozhat velem.
- FROSINE Csak azért, mert még elfogódott a kicsike, és a lányok különben is szégyellik első látásra kimutatni az érzelmeiket.
- HARPAGON Ez igaz. Nos, tündérvirágom, ímhol jó leányom, hogy köszöntse kegyedet.

Hatodik jelenet

ÉLISE, HARPAGON, MARIANE, FROSINE

- MARIANE Elnézést kisasszony, hogy csak most teszek látogatást önöknél.
- ÉLISE Én kérek elnézést, kisasszony, úgy lett volna illendő, hogy megelőzőm önt.
- HARPAGON Ugye, milyen nagy lány? Úgy nő, mint a dudva.

MARIANE *(Frosine-nak.)* Huh, de utálatos ember!

HARPAGON Mit mond?

FROSINE Hogy el van bűvölve magától.

HARPAGON Kegyed túlon túl jó hozzám, imádnivaló gyöngyvirágszál.

MARIANE *(Félre.)* Ez egy ökor.

HARPAGON Háládatos szívvel viszonzom az érzeményeit.

MARIANE *(Félre.)* Nem bírom tovább.

HARPAGON Ímhol jön a fiam, hogy köszöntse kegyedet.

MARIANE *(Félre Frosine-nak.)* Ó, Frosine, micsoda találkozás! Ő az, akiről beszéltem.

FROSINE *(Mariane-nak.)* Jó kis meglepetés!

HARPAGON Látom, csodálkozik, hogy milyen nagy gyerekeim vannak, de ne féljen, hamarosan megszabadulok tőlük.

Hetedik jelenet

CLÉANTE, HARPAGON, ÉLISE, MARIANE, FROSINE

CLÉANTE Őszintén meg kell mondanom, kisasszony, hogy erre az eseményre nem számítottam, és igencsak meglepett, amidőn apám a mai nap folyamán közölte velem eltökélt szándékát.

MARIANE Magam is így vagyok vele. E váratlan találkozás engem szintúgy meglepett, mint önt, számomra is váratlan ez a fejlemény.

CLÉANTE Az is igaz viszont, hogy apám választása olyan hölgyre esett, akinél méltóbbat keresve se találhatni, és mérhetetlen öröm és tisztesség számomra, hogy láthatom önt, kisasszony, mindazonáltal nem állíthatom, hogy hasonlóképpen megörvendeztetne az eshetőség, mely szerint a leendő mostohaanyám áll előttem. Bevallom, meghaladja erőm, hogy gratuláljak, mivel a mostoha címet a legkevésbé sem kívánom önnek. Lehet, hogy a szavaimat gorombának találják némelyek, de biztos vagyok benne, hogy ön nem érti félre őket, elvégre tudnia kell, kisasszony, hogy ez a házasság nem kedvem szerint való, és tekintve helyzetemet, ellentétes az érdekeimmel, és végezetül - apám engedelmével - hadd jelentsem ki, hogy ha rajtam múlna, soha nem jönne létre ez a frigy.

HARPAGON Ez aztán tényleg pimaszság! Szép kis bókolás, nem mondom.

MARIANE Én pedig feleletképpen hadd mondjam meg önnek, hogy magam is szakasztott így ítélem meg a dolgokat, és ha önnek nem kedve szerint való, hogy a mostohaanyja legyek, én se kívánom a mostohafiának önt. Kérem, egy percig se higgye, hogy én szeretném ilyen helyzetbe hozni. Rendkívül bántana, ha kellemetlenséget okoznék önnek, és hacsak nem valami felsőbb hatalom kényszerít reá, szavamat adom, hogy nem egyezem bele az önnek fájó házasságba.

- HARPAGON Igaza van: az ostoba bók ugyanolyan választ kíván. Bocsánatot kérek, szépségem, a fiam szentelensége miatt. Ostoba ifjanc, még nem ismeri a szavai súlyát és következményeit.
- MARIANE Biztosíthatom, uram, hogy egyáltalán nem bántott meg avval, amit mondott, ellenkezőleg, örülök, hogy értésemre adta valódi érzéseit. Tetszik a vallomása, és sokkal kevésbé becsülném, ha másképpen beszélt volna.
- HARPAGON Nemes lélekre vall, hogy ilyen könnyen megbocsátja a hibáit. Idővel majd megjön az esze, és megváltoznak érzelmei.
- CLÉANTE Nem, apám, soha nem fognak megváltozni érzéseim, kérve kérem, kisasszony, higgye ezt el nekem.
- HARPAGON Az lesz a vége, hogy túlfeszíti a húrt. Még neki áll feljebb!
- CLÉANTE Csak nem azt kívánja, hogy eláruljam a szívemet?
- HARPAGON Elárulni? Hogyan? Talán megváltoztatná vallomását?
- CLÉANTE Nos, ha mindenáron azt akarja, hogy máshogyan beszéljek, viselje el, kisasszony, hogy ideálljak apám helyébe és bevalljam, hogy soha nem láttam önhöz fogható bájos teremtetést, hogy szívem leghőbb vágya elnyerni kegyeit, és hogy olyan mámorító boldogság lenne számomra oltár elé vezetni önt, hogy ha az megadatna nekem, a világ leghatalmasabb fejedelmeivel se cserélnék. Igen, kisasszony, ha önt a karjaimban tarthatnám, az nekem a világ minden kincsénél többet érne, ez minden vágyam, és hogy beteljesüljön, képes volnék bármi akadályt leküzdeni.
- HARPAGON Hé, hé! Ne olyan hevesen!
- CLÉANTE A maga nevében teszem ezt a vallomást a kisasszonynak.
- HARPAGON Van nekem nyelvem, ha beszélni akarok, nem kell a magafajta prókátor... Székeket ide!
- FROSINE Talán jobb volna, most azonnal elmennénk a vásárba, úgy hamarabb visszajövünk, és kedvükre kibeszélgethetik magukat.
- HARPAGON Fogják be a lovakat! Ne haragudjon, szépségem, nem jutott eszembe, hogy egy kis uzsonnát adjak magának, mielőtt mennének.
- CLÉANTE Én gondoskodtam róla, apám, hoztattam a maga nevében néhány tál kínai narancsot, édes citromot, cukrozott gyümölcsöt.
- HARPAGON *(halkan Valere-nek)* Valere!
- VALERE *(Harpagonnak)* Elment a józan esze?
- CLÉANTE Jaj, kevésnek találja, apám? Kérem, kisasszony bocsásson meg nekem.
- MARIANE Igazán nem kellett volna.
- CLÉANTE Látott már ilyen mély tűzű gyémántot, amelyet az apám visel az ujján?
- MARIANE Csakugyan nagyon fényes.
- CLÉANTE *(lehúzza az apja ujjáról a gyűrűt, és odaadja Mariane-nak)* Nézze csak meg közelebről is.
- MARIANE Nagyon szép, valósággal szikrát hány. *(Vissza akarja adni a gyűrűt Harpagonnak, Cléante közéjük áll.)*

CLÉANTE Nem, nem, tartsa meg, kisasszony, ez a maga gyönyörű kezére való. Apám önnek ajándékozta a gyűrűt.

HARPAGON Én?

CLÉANTE Mondja csak hangosan, apám, hogy azt szeretné, ha a kisasszony szeretete jeléül elfogadná.

HARPAGON *(halkan a fiának)* Mit művelsz?

CLÉANTE Szép kis kérdés!... Azt mutatja, hogy fogadja csak el.

MARIANE De én...

CLÉANTE Ugyan! Nem hajlandó visszavenni.

HARPAGON *(félre)* Megőrülök.

MARIANE De az olyan volna, mintha...

CLÉANTE *(továbbra sem engedi, hogy visszaadja a gyűrűt)* Vérig sértené.

MARIANE Nagyon kérem...

CLÉANTE Szó se lehet róla.

HARPAGON *(félre)* A fene vigye el ezt a...

CLÉANTE Látja? Nagyon a szívére venné, ha nem fogadná el.

HARPAGON *(halkan a fiának)* Gazember!

CLÉANTE Mindjárt sírva fakad.

HARPAGON *(megfenyegeti a fiát, halkan)* Te gyilkos!

CLÉANTE Én nem tehetek róla, apám. Mindent elkövetek, hogy megtartsa azt a gyűrűt, de ő nem akar szót fogadni.

HARPAGON *(örjöngve, halkan a fiának)* Akasztófára kerülsz!

CLÉANTE Látja, kisasszony, most maga miatt veszekedik velem.

HARPAGON *(eltorzult arccal, a fiának)* Te vipera!

CLÉANTE A végén megüti a guta. Nagyon kérem, kisasszony, ne húzódozzon tovább!

FROSINE Eh, minek ez a sok teketória. Fogadja el, ha annyira akarja az úr!

MARIANE Nem szeretném, ha mérges lenne rám, uram, ezért egyelőre megtartom a gyűrűt és majd alkalmas időben visszaadom.

Nyolcadik jelenet

HARPAGON, MARIANE, FROSINE, CLÉANTE, PASZULY, ÉLISE

PASZULY Van itt egy ember, uram, és magával szeretne beszélni.

HARPAGON Mondd meg neki, hogy most akadályoztatva vagyok, jöjjön vissza máskor.

PASZULY Azt mondja, pénzt hozott.

HARPAGON Bocsánat. Mindjárt jövök.

Kilencedik jelenet

HARPAGON, MARIANE, CLÉANTE, ÉLISE, FROSINE, CSUKA, VALERE

- CSUKA *(rohanva jön, fellöki Harpagont)* Uram!
- HARPAGON Kész! Meghaltam.
- CLÉANTE Mi történt? Megütötte magát?
- HARPAGON Biztos az adósaim fizették le a gazembert, hogy kitörjem a nyakamat.
- VALERE Nincs semmi baj.
- CSUKA Bocsánat, uram, de azért rohantam, mert sürgős a dolog.
- HARPAGON Mit akartál mondani, te gyilkos?
- CSUKA Azt, hogy nincsen patkó a lovakon.
- HARPAGON Menjetek, gyorsan patkoltassátok meg őket.
- CLÉANTE Ameddig pedig odavannak a patkolókovácsnál, átveszem magától, apám, a házigazda szerepét, és a kertbe kísérem a hölgyet. Az lesz a legjobb, ha ott költjük el a szerény uzsonnát.
- HARPAGON Valere! Tartsd rajtuk a szemed, és vigyázz, hogy minél több megmaradjon, majd visszavitetem a kereskedőnek.
- VALERE Értettem.
- HARPAGON Tönkre akar tenni az a pimasz fiam.

NEGYEDIK FELVONÁS

Első jelenet

CLÉANTE, MARIANE, ÉLISE, FROSINE

- CLÉANTE Tessék, tessék, itt sokkal jobb lesz. Itt senki sem ólálkodik körülöttünk, nyugodtan beszélhetünk.
- ÉLISE Nos, kisasszony, fivérem a bizalmába avatott az ön iránt való érzelmei felől. Tudom, hogy a feltornyosuló akadályok mily nagy fájdalmat és bűt képesek okozni, és biztosíthatom: rendkívüli együttérzéssel követem a fejleményeket.
- MARIANE Vigasz és gyógyír szívemnek, hogy egy önhöz fogható személyt ügyünk mellett tudhatunk, és könyörögve kérem, kisasszony, tartson meg nagylelkű pártfogásában, mely oly igen megédesíti a balvégzet megpróbáltatásait.
- FROSINE Hogy maguk micsoda szerencsétlenek mind a ketten! Hát miért nem szóltak nekem, hogy így állnak a dolgok? Az biztos, hogy én meg tudtam volna nyugtatni magukat, és máshogy irányítottam volna az eseményeket.
- CLÉANTE Ugyan, hagyd el! Balsorsom akarta, hogy így legyen... De édes Mariane, árulja el, miként határozott!
- MARIANE Ó, hát nincs nekem módom rá, hogy bármi felől is határozzak. Oly nagy az én kiszolgáltatottságom, hogy legfeljebb ha óhajaim lehetnek.
- CLÉANTE Hát szívében nincs más támasz számomra, csak holmi óhaj? Nincs benne irgalmas szájalom? Könyörületes jóság? Cselekvő szeretet?
- MARIANE Mit is mondhatnék erre? Képzeld magát a helyembe, és gondolja végig, mit tehetek. Mérlegeljen és döntsön, én önre bízom magam, hiszen tudom, hogy van olyan józan és belátó, hogysem affélét kívánjon tőlem, ami túlmegy a női tisztesség és illendőség határán.
- CLÉANTE Ó, hát arra kárhozzatna, hogy beérjem annyival, amennyit a zord erkölcs és az aggályos illem engedélyez?
- MARIANE Mi mást tehetnénk? Még ha nem tekinteném is ama kötetelmek sokaságát, amely megbéklyózza a női nemet, semmiképpen nem mellőzhetem el a tiszteletet anyám iránt. Mindig is rendkívüli szeretettel volt irántam, és nem venném a lelkekre, hogy fájdalmat okozzak neki. De rajta, menjen el hozzá, győzze meg, kápráztassa el, mondjon és tegyen, amit jónak lát, én szabad kezet adok önnek, és ha immár csak azon múlik, hogy én miként nyilatkozom, készséggel vállalom, hogy megvalljam neki mindazt, amit érzek ön iránt.
- CLÉANTE Mondd, kedves Frosine, nem segítenél nekünk?

FROSINE Micsoda kérdés! Nagyon is szívesen segítenék. Tudhatjátok, hogy a természetem szerint igencsak emberséges vagyok, a Teremtő nem köszívet adott nekem, és a legeslegszívesebben akkor teszek apróbb szolgálatokat, ha egy olyan párt látok, amelyet szeretet és erény kovácsol össze. Lássuk, mit tehetnék!

CLÉANTE Gondolkozz egy kicsit!

MARIANE Világíts meg minket!

ÉLISE Találj ki valamit, hogy összedőljön, amit te építettél.

FROSINE Nem könnyű feladat. *(Mariane-nak.)* A maga édesanyjába még csak-csak szorult némi józan ész, őt talán megnyerhetnénk ügyünknek, és rávehetnénk, hogy adja a fiúnak, amit az apának szánt. *(Cléante-nak)* Ott a baj, hogy az apja az apja.

CLÉANTE Na igen.

FROSINE Úgy értem, hogy az apja dühöngeni fog, hogy kikosarazták, és esze ágába se lesz áldást adni a maguk házasságára. Az lenne a jó, ha ő szakítana, úgyhogy valamiképpen el kéne érni, hogy *(Mariane-hoz fordul)* elmenjen a kedve magától.

CLÉANTE Igazad van.

FROSINE Hát persze, hogy igazam van. Tudom én, hogy mi lenne a jó, csak azt nem tudom, hogy hogy a patvarba lehetne elérni... Nem mondom, ha találnánk egy kicsit már korosodó nőszemélyt, akibe megvolna az én tehetségem, hogy eljåttsza az előkelő hölgy szerepét, akkor már csak egy kíséretet kellene rittyentenünk neki és kieszelni valami ismeretlen és kacifántos nemesi nevet, és akkor én ügyesen elhinteném az apjukkal, hogy ez egy dúsgazdag márkinő Alsó-Bregtane-ből, akinek nemcsak házai vannak, hanem százezer tallér készpénze is, és annyira szerelmes belé, hogy szeretne feleségül menni hozzá, és hajlandó lenne minden vagyonát ráíratni, és én szerintem ez az ajánlat nem hagyná hidegen, mert tudom én, hogy magukat is nagyon szereti, de a pénzt, azt még jobban szereti, és ha beveszi ezt a maszlagot és beleegyezik abba, amire maguk kérnek, akkor már nem számít, hogy csalódni fog, amikor utánanézik a mi kis márkinőnk vagyonának.

CLÉANTE Ezt remekül kifundáltad.

FROSINE Bízzák csak rám a dolgot! Most jut eszembe, hogy van egy barátném, aki pont nekünk való.

CLÉANTE Biztosíthatlak, Frosine, hogy roppant hálás leszek, ha megoldod a dolgot. De arra kell kérnem, drága Mariane, hogy legelőször is nyerve meg az anyját: az már önmagában is nagy lépés lenne, ha meg tudnánk akadályozni az esküvőt. Kérve kérem, tegyen meg mindent, ami kitelik öntől, használja ki az anyja ön iránt való szeretetét, vesse latba azt az ellenállhatatlan báj és kellemet, amellyel az Úr megajándékozta varázsos tekintetét és ajakát, és könyörgök, ne fukarkodjék mindama édes, gyöngéd, szívbe markoló szavakkal, amelyeknek - ha ön hallatja őket - nem lehet ellenállni.

MARIANE Megteszem, ami tőlem telik, semmiről meg nem feledkezem.

Második jelenet

HARPAGON, CLÉANTE, MARIANE, ÉLISE, FROSINE

- HARPAGON Hohó! A fiam leendő mostohája kezét csókolgatja, és a leendő mostoha nemigen tiltakozik. Itt valami titok lappang.
- ÉLISE Itt van apánk.
- HARPAGON A hintó előállt. Indulhatnak, ha tetszik.
- CLÉANTE Tekintve, hogy maga nem akar menni, apám, én majd elkísérem a hölgyeket.
- HARPAGON Nem, maga maradjon. Egyedül is elboldogulnak, magával dolgom van.

Harmadik jelenet

HARPAGON, CLÉANTE

- HARPAGON Na, szóval... ha nem nézed, hogy a mostohád lesz, mi a véleményed a nőről?
- CLÉANTE Hogy mi a véleményem?
- HARPAGON Igen. A viselkedéséről, az alakjáról, az arcáról, a gondolkodásáról.
- CLÉANTE Túrhetős.
- HARPAGON Bővebben?
- CLÉANTE Őszintén szólva nem olyan, amilyennek gondoltam volna. A viselkedése kacér, az alakja esetlen, az arcvonásai közönségesek, a gondolkodása csupa közhely. Nehogy azt higgye, apám, hogy csak a kedvét akarom elvenni tőle; nekem aztán édesmindegy, hogy ki lesz a mostohám.
- HARPAGON Na de azt mondtad neki, hogy...
- CLÉANTE Én csak a maga nevében mondtam neki egypár kis bókot, és csak azért, hogy örömet szerezzek magának.
- HARPAGON Szóval semmi huzalmat nem érzel iránta?
- CLÉANTE Én? Ugyan, dehogy!
- HARPAGON Hát ez nagy kár, ezek szerint nem megy, amit kigondoltam. Az jutott eszembe ugyanis, ahogy itt megláttam, hogy talán öreg vagyok hozzá, és ki fog beszélni a világ, ha egy ilyen fiatal leányzót veszek feleségül. El is határoztam, hogy lemondok róla, de mivel már megkértem a kezét, és köt a szavam, gondoltam, legjobb lesz, ha hozzád adom. Persze csak ha nem idegenkednél tőle.
- CLÉANTE Hozzám adná?
- HARPAGON Hozzád.
- CLÉANTE Feleségül?
- HARPAGON Feleségül.

CLÉANTE Nézze, apám! Igaz, hogy nem az én ízlésem, de hogy a maga kedvébe járjak, hajlandó vagyok feleségül venni, ha nagyon akarja.

HARPAGON Ha én nagyon akarom? Nem, nem. Nem vagyok én olyan megátalkodott, mint gondolnád, nem akarlak olyanhoz kényszeríteni, akihez nincs huzalmad.

CLÉANTE Köszönöm, de én úgy érzem meg kell tennem a maga kedvéért.

HARPAGON Szó sincs róla. Nem lesz boldog házasság, ha nincs meg a huzalom.

CLÉANTE Az még megjöhet idő jártával, nem véletlenül szokás mondani, hogy a szerelem gyakran a házasság gyümölcse.

HARPAGON Nem, a férfi részéről nem szabad kockáztatni a dolgot, az olyan kínos következményekkel járhat, melyektől igencsak őrizkednék. Persze ha lett volna némi huzalmad a leányzó iránt, más volna a helyzet, akkor nem venném el, hanem hozzád adnám, de mivelhogy nincs huzalmad iránta, maradok az eredeti tervnél és én veszem feleségül.

CLÉANTE Nos, ha így áll a dolog, fel kell tárnom a szívemet, elárulom magának a titkunkat, apám. Az az igazság, hogy szeretem őt, amióta csak megláttam az utcán, épp ma akartam apám engedélyét kérni az esküvőhöz, és csak az tartott vissza, hogy maga nyilatkozott az érzései felől, és félttem, hogy megharagszik.

HARPAGON Volt nála látogatóban?

CLÉANTE Igen.

HARPAGON Sokszor.

CLÉANTE Elég sokszor ahhoz képest, hogy csak kis ideje ismerem.

HARPAGON Szívesen fogadták?

CLÉANTE Nagyon szívesen, de nem tudták, hogy ki vagyok, ezért is lepődött meg Mariane, amikor itt meglátott.

HARPAGON Szerelmet vallott neki? Megmondta, hogy feleségül akarja venni?

CLÉANTE Hogyne, sőt az anyjának is meglehetősen nyíltan céloztam rá.

HARPAGON Hogy fogadta nyilatkozatát?

CLÉANTE Igen kedvezően.

HARPAGON És a lány viszonozza a maga érzéseit?

CLÉANTE Minden jel arra vall, hogy nem utasítja el a közeledésemet.

HARPAGON Nagyon örülök, hogy megtudtam ezt a titkot, sejtettem, hogy valami ilyesmi lehet. Nahát, fiam, tudja, mi a helyzet? Az a helyzet, hogy meg kell kérnem magát, hogy mondjon le a szerelméről, de azonnal, ne járkáljon egy olyan leányzó után, akit magamnak szánok, és majd én hamarosan megmondom, hogy kit kell feleségül vennie.

CLÉANTE Aha, szóval erre ment ki a játék! Nos, ha így alakult, nyíltan kijelentem, hogy nem mondok le a Mariane iránti szerelemről, semmitől sem riadok vissza, hogy elhódítsam a lányt, és lehet, hogy az anyja magának ígérte őt, de talán nekem is lesznek ütőkártyáim a játszmaiban.

HARPAGON Csak nem akarsz az utamba állni, te csirkefogó?

CLÉANTE Maga áll az én utamba; én kértem meg előbb.

HARPAGON Én az apád vagyok, te! Tisztelettel tartozol nekem.

CLÉANTE Ez nem olyasmi, amiben a fiúnak meg kell hajolni az apai tekintély előtt; a szerelem nem néz se istent, se embert.

HARPAGON Majd én megtanítalak téged, hogy hol lakik az Úristen! Úgy elverlek, hogy megemlegeted.

CLÉANTE Hiába fenyegetőzik.

HARPAGON Lemondsz Mariane-ról.

CLÉANTE Nem!

HARPAGON Hol egy bot? Botot ide, de azonnal!

Negyedik jelenet

JACQUES, HARPAGON, CLÉANTE

JACQUES Hé, hé! Mit művelnek uraim?

CLÉANTE Azt hiszi, hogy megijedek tőle.

JACQUES Ne olyan hevesen, uram!

HARPAGON Mit merészel ez a pimasz?

JACQUES Ne izgassa fel magát!

CLÉANTE Nem fogja elvenni tőlem.

JACQUES Micsodát?

HARPAGON Agyonütöm!

JACQUES Kicsodát? A saját fiát? Az még csak hagyján, hogy engem elpüfölt, de...

HARPAGON Na jó! Azt akarom, hogy te légy a döntőbíró, Jacques, csak hogy lásd, hogy mennyire igazam van.

JACQUES Rendben. Húzódjanak félre az urak!

HARPAGON Szeretek egy lányt, feleségül akarom venni, és ez a gazember van olyan pimasz, és ő is szereti, sőt nem hajlandó lemondani róla, hiába parancsoltam meg neki.

JACQUES Hát ez tényleg helytelen.

HARPAGON Most mondd meg! Hát nem rettenetes, ha egy fiú vetélkedni akar a saját apjával? Nem volna-e helyén való, ha tisztelné a huzalmat?

JACQUES De igen. Igaza van, uram. Engedje meg, hogy beszéljek vele. Maradjon itt. *(Odamegy Cléante-hoz a színpad legtávolabbi végébe.)*

CLÉANTE Hát jó, ha már téged választott döntőbírónak, én nem bánom. Felőlem ugyan bárki lehet a bíró, én neked is szívesen elmondom, hogy mi köztünk a vita.

JACQUES Köszönöm a megtisztelő bizalmat.

CLÉANTE Szerelmes vagyok egy ifjú hölgybe, aki minden ízlésem szerint való, s aki jószívvel fogadja közeledésemet, az apám pedig nem átallja megzavarni szerelmünket és feleségül kéri a lányt.

JACQUES Hát ez tényleg helytelen.

CLÉANTE Nem szégyelli magát, hogy az ő korában nősülni akar? Micsoda dolog szerelmesnek lenni ilyen öregben? Miért nem hagyja a fiatalokra ezt a foglalatosságot.

JACQUES Igaza van, uram, ez füttyül a világra. Na de majd én beszélek a fejével. *(Visszamegy Harpagonhoz.)* Nahát kérem, a fia nem is olyan megátalkodott, és hajlik a jó szóra. Azt mondja, tisztában van vele, hogy tisztelettel tartozik magának, és csak elragadta a hév, és engedelmeskedni fog minden óhajának, ha maga nem bánik vele ilyen gorombán, és olyan feleséget választ neki, aki megfelel az ízlésének.

HARPAGON Nahát, ha így van, akkor mondd meg neki, Jacques, hogy nem lesz oka panaszra, és hogy nem szólok bele: Mariane-on kívül azt választja feleségül, akit akar.

JACQUES *(odamegy Cléante-hoz)* Mondtam, hogy csak rám kell bízni a dolgot. Na szóval az apja nem is olyan fafejű, amilyennek maga képzele; azt mondja, hogy ő csak a maga heveskedése miatt gerjedt haragra, és nem tűri ezt a viselkedést, viszont nagyon is hajlamos teljesíteni kívánságát, ha nem ajtóstul ront a házba, és megadja neki az apának járó tiszteletet és hódolatot.

CLÉANTE Mondd meg neki, Jacques, hogyha hozzám adja Mariane-t, örök életemre alázatos szolgája leszek és mindenben követni fogom az akaratát.

JACQUES *(vissza Harpagonhoz)* Megmondtam neki. Beleegyezett.

HARPAGON Nagyszerű.

JACQUES *(vissza Cléante-hoz)* Minden rendben. Ezt az ígéretet várta magától.

CLÉANTE Hála Égnek!

JACQUES Uraim! Mindenben egyezsége jutottak, most már csak az van hátra, hogy személyesen megbeszéljék. Az imént pedig egyetlen oka volt, hogy majd-nem egymásnak estek: az, hogy nem értettek szót.

CLÉANTE Örök életemben hálás leszek neked, Jacques.

JACQUES Ó, igazán semmiség, uram.

HARPAGON Örömet szerezteél nekem, Jacques, ezért jutalmat érdemelsz. Ne félj, nem fogom elfelejteni. *(A zsebébe nyúl - Jacques azt hiszi, hogy kap valamit -, de csak a zsebkendőjét húzza elő.)*

JACQUES Alázatos szolgája az úrnak.

Ötödik jelenet

CLÉANTE, HARPAGON

- CLÉANTE Bocsánatot kérek, amiért olyan csúnyán elragadtatott a hév.
- HARPAGON Á, semmiség.
- CLÉANTE Higgye el, rendkívül sajnálom a dolgot.
- HARPAGON Én pedig rendkívül örvendek, hogy észre tértél.
- CLÉANTE Igazán nagylelkű velem, hogy ilyen könnyen megbocsátja a hibámat.
- HARPAGON Az apák könnyen megbocsátják a fiúk hibáit, ha a fiúk jó útra térnek.
- CLÉANTE De hogy lehet, hogy még csak nem is neheztel a szertelen viselkedésemért?
- HARPAGON Illő tiszteletet tanúsítsz: ennyi a magyarázat.
- CLÉANTE Ígérem, apám, hogy mind a sírig háládatos szívvel fogok gondolni az irántam való jóságára.
- HARPAGON Én pedig ígérem, hogy bármit kérsz tőlem, megkapod.
- CLÉANTE Ó, apám, én soha semmit nem kérek többé magától, már azzal is éppen eleget adott, hogy nekem adta Mariane-t.
- HARPAGON Tessék?
- CLÉANTE Csak azt mondom, apám, hogy nagyon hálás vagyok magának, és hogy szívbeli jóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy hozzám adja Mariane-t.
- HARPAGON Ki mondta, hogy hozzád adom Mariane-t?
- CLÉANTE Maga, apám.
- HARPAGON Én?
- CLÉANTE Igen, igen.
- HARPAGON Miii? Te ígérted meg, hogy lemondasz róla.
- CLÉANTE Én? Hogy lemondok róla?
- HARPAGON Igen.
- CLÉANTE Szó sincs róla.
- HARPAGON Nem tettél le róla, hogy elvedd?
- CLÉANTE Nem én, sőt jobban ragaszkodom hozzá, mint valaha.
- HARPAGON Megint kezdted, te gazember?
- CLÉANTE Mindenre elszántam magam.
- HARPAGON Majd én megmutatom neked!
- CLÉANTE Mutasson, amit akar.
- HARPAGON Megtiltom, hogy a szemem elé kerülj.
- CLÉANTE Nagyszerű.

HARPAGON Nem ismerlek többé.
CLÉANTE Ne ismerjen!
HARPAGON Megtagadlak.
CLÉANTE Tagadjon!
HARPAGON Kitagadlak.
CLÉANTE Na és!
HARPAGON Megátkozlak.
CLÉANTE Átkozódjon csak!

Hatodik jelenet

LA FLECHE, CLÉANTE

LA FLECHE *(jön a kert felől egy ládikával)* De jó, hogy itt találom, uram. Jöjjön gyorsan!
CLÉANTE Mi van?
LA FLECHE Jöjjön, ha mondom, megfogtuk az isten lábát.
CLÉANTE Hogyhogy?
LA FLECHE Most már minden rendben lesz.
CLÉANTE De hogyan?
LA FLECHE Egész nap ezt lestem.
CLÉANTE Mi ez?
LA FLECHE Az apja pénzesládája, amit megszereztem.
CLÉANTE Hogy csináltad?
LA FLECHE Majd mindent elmondok, de most fussunk, már hallom, hogy kiabál.

Hetedik jelenet

HARPAGON

HARPAGON *(Tolvajt kiabálva hajadonfőtt jön a kert felől.)* Fogják el! Tolvaj! Rabló! Gyilkos! Gyilkos! Igazságot nekem, igazságos ég! Elvesztem, meggyilkoltak, elvágták a torkomat, elrabolták a pénzem. Ki volt az? Hova lett? Hol van? Hol bujkál? Hol keressenem? Merre fussak? Merre ne fussak? Nincs ott? Hát amott? Hé, hé! Megállj, gazember! Vissza a pénzemet! *(Megragadja a saját karját.)* Ááá! Nem, ez én vagyok. Megháborodtam, nem tudom, hol vagyok, mit csinálok. Jaj, édes pénzem, édes pénzem, drága barátom, megfosztottak tőled, és hogy te nem vagy nekem, oda a támaszom, a vigaszom, oda a boldogságom: végem van, nincs mit keresnem ezen a földön, én nem

tudok élni nélküled. Kész, nem bírom tovább: meghalok, meghaltam, eltemettek. Nem akar valaki feltámasztani? Csak adja vissza az én kedves pénzecskémet, vagy mondja meg, hogy ki vitte el. Tessék? Mondott valamit? Senki!... Bárki követte is el a gaztettet, jól kileste az alkalmat: pont azt az időt választotta ki, amikor azzal a gazember fiammal beszéltem. Megyek hívom a rendőrséget, kínvallatás alá fogatom az egész házat: a cselédeket, inasokat, fiamat, lányomat, saját magamat. Mennyi sok ember körös-körül! És bárkire nézek mindenki gyanús, és mindenről azt hiszem, hogy a tolvajom. Hé! Maguk ott! Miről beszélnek? Csak nem a tolvajról? Mi az a zaj odafönt? Nem a tolvajom van ott? Könyörgök: ha tud valaki valamit a tolvajról, szóljon nekem, jó? Nem maguk közt rejtőzködik? Csak bámulnak rám és kinevetnek. Ki fog derülni, hogy ők is benne voltak a rablásban. Rajta, gyorsan! Rendbiztost, poroszlókat, bírókat ide! Kínzóeszközöket, bitófát, hóhérokat! Azt akarom, hogy mindenkit akasszanak fel, és ha nem találom meg a pénzem, a végén én magam fogom felakasztani magamat.

ÖTÖDIK FELVONÁS

Első jelenet

HARPAGON, RENDBIZTOS, ÍRNOK

- RENDBIZTOS Bízva csak rám a dolgot, tudom én a mesterségemet, hál Istennek. Rengeteg sok rablást kinyomoztam már a pályafutásom során, és nem bánám, ha annyiszor ezer frankom volna, ahány személyt akasztófára juttattam.
- HARPAGON Az egész bírói meg tisztviselői karnak érdeke, hogy fény derüljön erre az ügyre, és ha nem találják meg nekem a pénzemet, a bíróságot is a bíróság elé idézem.
- RENDBIZTOS Okvetlenül meg kell ejteni a megfelelő törvényes eljárást. Azt mondja tehát, hogy ebben a ládában volt összesen...
- HARPAGON Tízezer aranytallér.
- RENDBIZTOS Tízezer tallér!
- HARPAGON Tízezer.
- RENDBIZTOS Jelentékeny lopás.
- HARPAGON Nincs olyan büntetés, mely arányban állna ezzel a szörnyűséges bünténnyel, és ha büntetlenül marad, akkor a legszentebb dolgok sincsenek már biztonságban.
- RENDBIZTOS Milyen pénzben volt az összeg?
- HARPAGON Jól megmért arany tíz- és húszfrankosokban.
- RENDBIZTOS Kit gyanúsít a lopással?
- HARPAGON Mindenkit. Tartóztassa le az egész várost a külvárosokkal egyetemben.
- RENDBIZTOS Higgye el nekem: senkire sem szabad ráijeszteni, hanem szép finoman össze kell szedni néhány bizonyítékot, és csak utána lecsapni a törvény szigorával és visszaszerezni az eltulajdonított pénzmagot.

Második jelenet

JACQUES, HARPAGON, RENDBIZTOS, ÍRNOK

- JACQUES *(hátról jön, visszafordul)* Mindjárt megyek. Addig is tessék leszúrni, perzsélni, leforrázni, felakasztani.
- HARPAGON Kit? A tolvajomat?
- JACQUES Nem, én a malacról beszélek, amit a titkár úr küldetett. Abból csinálom a vacsorát.

HARPAGON Hagyjuk a vacsorát, ez az úr másról akar beszélni veled.

RENDBIZTOS Nem kell megijedni. Én olyan ember vagyok, aki szereti, ha szép finoman mennek a dolgok, nem lesz semmi baj.

JACQUES *(Harpagonnak.)* Az úr is vacsora vendég?

RENDBIZTOS Lássuk, mit tud kedves barátom!

JACQUES Na, majd meglátja, mit tudok; annál jobb vacsorát, amelyet én csinállok maguknak, senki se tudna készíteni.

HARPAGON Nem ez a kérdés.

JACQUES Hát nem is, merthogy hiába szeretnék én még finomabb ételleket főzni, ha az a maga zsugori titkára lenyesi a szárnyaimat.

HARPAGON Nem a vacsoráról van szó, te csirkefogó, arról beszélj, hogy mi van az ellopott pénzemmel?

JACQUES Ellopták a pénzét?

HARPAGON El, te gazember, és magam foglak fellógatni, ha vissza nem adod.

RENDBIZTOS Ne bántsá uram, az isten szerelmére! Látom rajta, hogy becsületes ember, és még csak börtönbe se kell csukni, anélkül is elárulja magának, amit tudni szeretne. Igen, barátom, ha szépen kivallja a dolgot, semmi bántódása nem esik, sőt a gazdája illő jutalomban fogja részesíteni. Ma lopták el a pénzét, és az nem lehet, hogy maga ne tudna valamit a dologról.

JACQUES *(félre)* Na, ez pont kapóra jön, hogy bosszút álljak a titkár úron; ő a kedvenc, amióta betette a lábát, egyedül őneki van szava a házban... és persze azt se bocsátom meg neki, hogy úgy eltángált az imént.

HARPAGON Te! Te! Te kérődzöl valamin.

RENDBIZTOS Hagyja csak! Hadd gondolja át a dolgokat, mindjárt megteszi a vallomást. Mondtam én, hogy böcsületes ember.

JACQUES Hát jó, nem bánom, uram, megmondom: szerintem a maga nagyrabecsült titkára a tettes.

HARPAGON Valere?

JACQUES Az.

HARPAGON Még hogy ő ilyet csinált velem?

JACQUES Igen, azt hiszem, ő fosztotta ki magát.

HARPAGON Miből gondolod?

JACQUES Hogy miből?

HARPAGON Miből, miből?

JACQUES Abból gondolom, hogy... ez a véleményem.

RENDBIZTOS Jó, de azt is meg kell mondania, hogy milyen gyanújelek alapján.

HARPAGON Láttad, hogy ott ólalkodott, ahová a pénzt rejtettem?

JACQUES Igen, pontosan... Hol is volt a pénz?

HARPAGON A kertben.

JACQUES Ez az! Ott ólalkodott a kertben. És miben is volt az a pénz?

HARPAGON Egy pénzesládában.

JACQUES Úgy van: egy pénzesláda volt a kezében.

HARPAGON Na, most megtudom, hogy az enyém volt-e. Milyen volt az a pénzesláda?

JACQUES Hogy milyen volt?

HARPAGON Na?!

JACQUES Hát, olyan volt... pont olyan volt, mint egy pénzesláda.

RENDBIZTOS Jó, de írja le egy kicsit részletesebben!

JACQUES Jó nagy pénzesláda.

HARPAGON Amit elloptak tőlem, az kicsi volt.

JACQUES Hát, ha úgy vesszük, persze hogy kicsi, én csak amiatt mondtam nagynak, ami benne volt.

RENDBIZTOS És milyen színű volt?

JACQUES Hogy milyen színű?

RENDBIZTOS Úgy van.

JACQUES A színe, az... az egy bizonyos szín... nem tudna egy kicsit segíteni?

HARPAGON Na?

JACQUES Nem piros?

HARPAGON Nem. Szürke.

JACQUES Az az! Pirosas szürke. Pont azt akartam mondani.

HARPAGON Semmi kétség: ez nyilvánvalóan az én ládikám. Írja jegyzőkönyvbe a vallo-
mását, uram!... Kiben bízhat ezek után az ember? Senkiben és semmiben
nem lehet megbízni, és most már azt is elbírom képzelni, hogy én magam
lopom meg saját magamat.

JACQUES Uram! Pont jön is az embere. Azért ne mondja meg neki, hogy éntőlem
tudta meg a dolgot.

Harmadik jelenet

VALERE, HARPAGON, RENDBIZTOS, ÍRNOK, JACQUES

HARPAGON Gyere! Valld meg a leggyalázatosabb gáztettet, a legszörnyűségesebb
merényletet, amelyet ember valaha is elkövetet.

VALERE Parancsol, uram?

HARPAGON Hát még csak nem is szégyelled a bűnödöt, te alávaló?

VALERE Miféle bűnödöt?

HARPAGON Hogy miféle bűnödöt, te hálátlan kutya? Mintha nem tudnád! Ne is próbáld rejtegetni: minden kiderült, mindent tudok. Csak azért jöttél a házamba, hogy a bizalmamba férközzél, visszaéltél a jószággal, rászedtél, elárultál.

VALERE Nos, uram, ha már úgyis kiderült, nem fogok kertelni: kár is volna tagadnom a dolgot.

JACQUES Mi a fene! Úgy látszik, ráhibáztam.

VALERE Mentségemre szóljon, hogy meg akartam mondani magának, csak vártam a kedvező pillanatot, de ha már így fordult, kérem, ne haragudjon rám, és hallgassa meg az indokaimat.

HARPAGON Szép kis indokaid lehetnek, te gyalázatos tolvaj.

VALERE Oktalanul szidalmaz, uram. Való igaz, hogy vétkeztem maga ellen, de hát voltaképpen bocsánatos a bűnöm.

HARPAGON Bocsánatos? Az útonállás? A gyilkosság?

VALERE Könyörgök, ne lovallja bele magát. Hallgasson meg, és meglátja, hogy nem olyan nagy a baj, mint képzeli.

HARPAGON Nem olyan nagy a baj, mint képzem! A véretem vetted, te gazember, kitépted a szívemet.

VALERE Nyugodjon meg, uram, a vére jó kezekbe kerül. Származásom révén nagyon is méltó vagyok hozzá, és semmi olyan nem történt, amit ne tudnék jóvá tenni.

HARPAGON Követelem, hogy add vissza, amit elraboltál.

VALERE Nem lesz semmi híja a becsületének, uram.

HARPAGON Becsület! Becsület! Nem arról van itt szó. Hanem mondd csak ki vett rá a dologra?

VALERE Még kérdi, uram?

HARPAGON Igen, igen, kérdem.

VALERE Az az istenség, aki ártatlan bűnökbe hajszolja az embert: Ámor.

HARPAGON Ámor?

VALERE Igen, a szerelem istene.

HARPAGON Szép kis szerelem, nem mondom! Szerelmes az aranytallérjaimba.

VALERE Nem, uram, engem nem a maga gazdagsága vonzott, nem a vagyona kápráztatott el, és ezennel kijelentem, hogy semmire nem tartok igényt, ha meghagyja nekem azt az egyetlent, amit megtaláltam itt.

HARPAGON Dehogy hagyom meg! Még mit ne! Ez aztán már tényleg a pimaszság teteje: meg akarja tartani, amit elrabolt tőlem.

VALERE Ezt még nem lehet rablásnak nevezni.

HARPAGON Már hogyan lehetne? Egy ekkora kincset!

VALERE Elismerem, hogy valóságos kincs, sőt a ház legdrágább kincse, de higgye el: nem veszíti el, ha rám bízva. Térden állva kérem, adja nekem ezt a tündökletes kincset, és lássa be, hogy így lesz a legjobb mindenkinek.

HARPAGON Egy nyavalyát!... Mit jelentsen ez az egész?

VALERE Örök hűséget fogadtunk, megesküdünk, hogy soha el nem hagyjuk egymást.

HARPAGON Gyönyörű eskü, bámulatos egy fogadalom!

VALERE Igen, eltökéltük, hogy örökre egymáséi leszünk.

HARPAGON Ahhoz még nekem is lesz egypár szavam.

VALERE Csak a halál szakíthat el tőle.

HARPAGON Eszi a fene a pénzem után.

VALERE Mondtam már, uram, hogy nem érdekből tettem, amit tettem. Szívemnek egészen mások a mozgató rugói, mint képzeli, tiszta és nemes érzelmek irányítanak.

HARPAGON Az lesz a vége, hogy keresztényi könyörületességből akar kifosztani, de én nem hagyom annyiban: ne félj, te elvetemült haramia, lesújt rád a jog s az igazságszolgáltatás.

VALERE Tegyen, amit akar, s én elfogok viselni minden megpróbáltatást, csak arra kérem, higgye el: ha egyáltalán vád érhet valakit, az csak én lehetek, a lánya ártatlan, őt nem terheli felelősség.

HARPAGON Még jó, hogy ártatlan! Az volna csak a furcsa, ha a lányom is benne volna a gáztettben. Azt akarom, hogy add vissza, ami az enyém, és valld be honnan raboltad el.

VALERE Nem raboltam én el sehonnan, itt van a házban.

HARPAGON *(félre)* Édes ládikám!... Itt van a házban?

VALERE Itt, uram.

HARPAGON És mondd csak: nem nyúltál hozzá?

VALERE Én? Hozzányúlni? Hogy képzelhet ilyet rólunk? Én tiszta és salaktalan szerelemmel lángolok érte.

HARPAGON Lángol a ládikámért!

VALERE Inkább a halál, mintsem hogy alantas gondolattal közeledjem hozzá, és azt nem is tűrte volna az ő szemérmes erénye.

HARPAGON A ládikám szemérmes?

VALERE Vágyam csak addig terjedt, hogy gyönyörködtem a látásában, és semmi bűn nem szentségtelenítette meg a szenvedélyt, melyet szépséges tekintete lobbantott fel a szívemben.

HARPAGON A ládikám szépséges tekintete! Úgy beszél róla, mint szerelmes ember az imádott nőről.

VALERE Claude asszonyosság mindent tud a dologról, és ő tanúsíthatja, hogy...

HARPAGON Micsoda? A cselédem segített neked?

VALERE Igen, uram, tanúja volt fogadalmunknak, sőt megbizonyosodva szenvedelem erényes voltáról, ő maga segített rábeszélni a lányát, hogy ünnepélyesen elígérkezzen nekem.

HARPAGON Ez úgy megijedt a büntetéstől, hogy félrebeszél. Mit hordasz össze itt a lányomról?

VALERE Én csak azt mondom, uram, hogy sokáig hiába ostromoltam, szűzies szemérme gátat vetett leghőbb vágyamnak.

HARPAGON Kicsodának a szűzies szemérme?

VALERE A maga lányának uram. Csak tegnap szánta rá magát, hogy eljegyezze magát velem.

HARPAGON A lányom eljegyezte magát veled?

VALERE Igen, kölcsönösen írásbeli fogadalmat tettünk.

HARPAGON Jóságos Isten! Mért hagytál el engem?

JACQUES Írja, uram, írja, írja!

HARPAGON Nem érhet több csapás, nincs már vigasz, remény... Rajta, uram, teljesítse kötelességét, fogja nekem perbe ezt az embert, mint rablót és gaz csábítót.

VALERE Én nem szolgáltam rá ezekre a vádakra, és ha majd megtudják, ki vagyok...

Negyedik jelenet

ÉLISE, MARIANE, FROSINE, HARPAGON, VALERE, JACQUES, RENDŐRBIZTOS, ÍRNOK

HARPAGON Hah, elfajzott leányzó! Így hálálod meg apád minden jóságát? Erre tanítottalak? Belebolondulsz egy aljas gonosztevőbe és hozzájárulásom nélkül eljegyzed magad vele? Na de keservesen csalódnai fogtok mind a ketten. Téged zárdába csukatlak, hogy veszteg maradj, te meg arcátlan gazember, lógni fogsz az elvetemültséged miatt.

VALERE Nem szab törvényt uraságod indulata, és nekem is lesz szavam az ítélet előtt.

HARPAGON Rosszul mondtam: nem is akasztófára kerülsz, hanem elevenen kerékbe törnek.

ÉLISE *(letérdel apja elé)* Ó, apám, könyörgök, ne ragadtassa ilyen embertelen érzelmekre magát, ne feszítse túl az atyai hatalom húrját. Ne engedje eluralkodni magán felkorbácsolt indulatait, és gondolja nyugodtan végig, hogy mit óhajt csinálni. Vegye a fáradságot hozzá, és nézze meg alaposabban azt az embert, aki ellen felingerült, merthogy rosszul látja őt, és kevésbé fogja furcsállani, hogy elígérkeztem neki, ha megtudja, hogy nélküle már rég nem volnék. Igen, apám, ő mentett ki a vízből, amikor olyan halálos veszedelemben forogtam, neki köszönheti hát a lánya életét, aki...

HARPAGON Nem érdekel. Nekem jobb lett volna, ha hagyja, hogy megfulladjál, mint az, amit most elkövetett.

ÉLISE Apai szeretetére kérem, apám, engedje, hogy...
HARPAGON Nem egy szót se többet! Tegye kötelességét az igazságszolgáltatás!
JACQUES *(félre)* Megfizetsz, amiért megbotoztál.
FROSINE *(félre)* Jó kis zűrzavar!

Ötödik jelenet

ANSELME, HARPAGON, ÉLISE, MARIANE, FROSINE, VALERE, JACQUES,
RENDBIZTOS, ÍRNOK

ANSELME Mi lelte, Harpagon úr? Miért van így feldúlva?
HARPAGON Ne is kérjje, Anselme úr, én vagyok a legszerencsétlenebb ember a világon, és a maga házassági szerződésével is borzasztó és nagy bajok vannak. Megfosztottak a vagyonomtól, megfosztottak a becsületemtől, és ez az alávaló gyilkos gazember lábbal tiporta a legszentebb jogokat, beférközött a házamba, mint szolga, de csak azért, hogy elloppja a pénzemet és elcsábítsa a lányomat.
VALERE Kit érdekel a maga pénze? Folyton arról zagyvál.
HARPAGON Igen, és eljegyezték egymást. Ezzel magának is a becsületébe gázoltak, Anselme úr, úgyhogy indíton is magánvádát ellene, sújtasson le rá a törvény teljes szigorával, hogy megbosszulja a pimaszságát.
ANSELME Távol áll tőlem, hogy bárkit magamhoz kényszerítsek, és hogy olyan szívre áhítozzam, aki már másnak elígérkezett; de hogy végképp megnyugodjon, hajlandó vagyok megölelni őket, mintha a tulajdon gyermekeim volnának.
HARPAGON Ez a derék uraság mindent el fog követni, amit hivatali tiszte megkövetel... Járjon el példás szigorral, uram, tegye jó alapos bűnügyé ezt az ügyet!
VALERE Elképzelni se tudom, miféle törvénybe ütközik, hogy szerelemre lobbantam a leánya iránt, és hogy ugyan miért ítélnének kínhalálra az eljegyzésünk miatt. Egyébiránt pedig, ha tudják, ki vagyok...
HARPAGON Nem érdekelnek a dajkamesék; manapság csak úgy hemzsegnek az ilyen címbitorló szédelgők, akik kihasználják, hogy a kutya sem ismeri őket, és galádul felveszik az első nemesi nevet, ami eszükbe jut.
VALERE Jegyezze meg magának, hogy bennem sokkal büszkébb szív dobog, hogysem olyasmivel ékeskedjen, ami nem az enyém, és hogy egész Nápoly tanúsíthatja származásomat.
ANSELME Hohó! Vigyázzon, mit mond, mert nagyon ráfizethet ám. Olyan ember előtt beszél, aki igen jól ismeri a nápolyi arisztokráciát, úgyhogy könnyűszerrel átlát a szitán.
VALERE *(nagy fittyel felteszi a kalapját)* Én nem olyan ember vagyok, akinek féltetni-valója volna, és ha ön ismeri Nápolyt, nyilván azt is tudja, hogy ki volt Dom Thomas d'Alburcy.

ANSELME Hogyne tudnám! Kevesen ismerték olyan jól, mint én.

HARPAGON Mit érdekel engem, Dom Thomas vagy Dom Martin!

ANSELME Várjon! Hadd mondja tovább, kíváncsi vagyok, hová akar kilyukadni.

VALERE „Oda akarok kilyukadni”, hogy ő az én szülőapám.

ANSELME Mije?

VALERE A szülőapám.

ANSELME Maga tréfál velem. Találjon ki valami hihetőbb mesét, mert ezzel a hazugsággal nem sokra megy.

VALERE Válogassa meg a szavait! Ez nem hazugság, hanem a színtiszta valóság, és minden szavamat bizonyítani tudom.

ANSELME Szóval azt merészeli mondani, hogy maga Dom Thomas d’Alburcy fia?

VALERE Igenis ezt mondom, és bárkivel szemben fenntartom az állításomat.

ANSELME Vakmerő állítás. Nos, tudja meg és vesse eszébe, hogy az az ember, akiről maga beszél, több, mint 16 évvel ezelőtt a tengerbe veszett hitvesével és gyermekeivel egyetemben, amidőn más előkelő családokhoz hasonlóan életüket mentve menekültek a nápolyi zavargásokat kísérő kegyetlen üldöztetések elől.

VALERE Igen. Nos, tudja meg és vesse eszébe, uram, hogy Dom Thomas fiát, aki akkoriban hétesztendő volt, valamint egy szolgát egy spanyol hajó kimentett a tengerből a hajótörés után, és a kimentett fiú itt áll ön előtt; tudja meg, hogy a sorsomon megrendült hajóskapitány megszeretett, saját fiaként nevelt, és mihelyt elbirtam a kardot, kitanított a fegyverforgatás mesterségére; tudja meg továbbá, hogy nemrég hírért vettem, hogy apám mégse halt meg, ezért keresésére indultam, és a Gondviselés ide vezényelvén, jó sorsomnak hála megpillantottam az elragadó Élise-t, és tüstént rabul ejtett szépségének varázsa; tudja meg végezetül, hogy lángoló szerelmem és Élise apjának szigorúsága vett rá, hogy beférkőzzem e házba, és mással kerestessem a szüleimet.

ANSELME Szavain kívül van valami, ami bizonyítaná, hogy nem egy szép kis mesét kerekített a valóság magja köré.

VALERE A spanyol hajóskapitány, az apám pecsétgyűrűje, egy achát karperec, amelyet anyám tett a karomra, az öreg Pedro szolga, aki velem együtt menekült a hajótörésből.

MARIANE Tanúsíthatom, hogy minden szava színtiszta valóság, semmi kétség nem lehet felőle, hogy ön az én testvérbátyám.

VALERE Ön az én testvérhúgom?

MARIANE Igen. Elszorult a szívem, mihelyt beszélni kezdett, hiszen anyánk - ő, milyen boldog lesz a drága lélek! - százszor elbeszélte nekem a családunkat sújtó sorscsapásokat. A Gondviselés mi kettőnket is kimentett ama gyászos hajótörésből, de életünkért szabadságunkkal kellett fizetnünk, merthogy kalózkok találtak ránk, amint egy hitvány deszkába kapaszkodva hánykolódtunk a tengeren. Tíz évi raboskodás után egy szerencsés véletlen folytán vissza-

nyertük szabadságunkat és hazatértünk Nápolyba, de ott azt kellett megtudnunk, hogy minden vagyunkat eladták, s apámról semmi hír. Genovába mentünk, anyám összeszedte azt a kevéskét, amit széthordott örökségből megmaradt, de ott sem volt maradásunk a rokonság undok ármánykodása miatt, ide költöztünk hát, ebbe a városba, de anyám élete itt már pusztá senyvedés.

ANSELME Uram, Teremtőm! Milyen végtelen nagy a Te hatalmad! Ímé, bizonyosság a Te csodatévő erődről. Öleljetek meg, gyermekeim, örvendjete együtt apátokkal.

VALERE Ön a mi apánk?

MARIANE Ön az, kit anyám annyiszor elsiratott?

ANSELME Igen, leányom, igen fiam, én vagyok Dom Thomas d'Alburcy, akit a Mindenható kimentett a habokból a nála lévő minden pénzzel egyetemben, és aki minekutána mindnyájukat halottnak hitt több, mint tizenhat éven át, egy kedves és erényes hölgygel új családot készülvén alapítani, remélt vigaszt találni a hosszú-hosszú bolyongás után. Lemondtam róla, hogy valaha is visszatérjek a vajmi kevésbé biztonságos Nápoly városába, ezért pénzzé tettem minden vagyonomat, és itt telepedtem le, felvéve az Anselme nevet, elűzendő a gyászos emléket ama másik névnek, amelyhez annyi sok szenvedés tapadt.

HARPAGON Ez itt a maga fia?

ANSELME Igen.

HARPAGON Akkor beperelem magát: fizesse ki azt a tízezer tallért, amit ő ellopott tőlem.

ANSELME Méghogy ő meglopta magát!

HARPAGON Igenis ő!

ANSELME Ki mondja ezt magának?

HARPAGON Jacques.

VALERE Te mondod?

JACQUES Láthatja, én semmit se mondok.

HARPAGON Ő mondja hát! Itt a rendbiztos úr, önála megvan a vallomása.

VALERE Azt gondolja rólam, hogy képes volnék elkövetni egy ilyen gyáva aljasságot?

HARPAGON Képes, nem képes, a pénzemet akarom.

Hatodik jelenet

CLÉANTE, VALERE, MARIANE, ÉLISE, FROSINE, HARPAGON, ANSELME,
JACQUES, LA FLECHE, RENDBIZTOS, ÍRNOK

- CLÉANTE Ne gyötrődjön, apám, és senkit se vádoljon. Megtudtam egyet-mást az ügyről, és azért jöttem, hogy megmondjam: ha hajlandó beleegyezni hogy feleségül vegyem Mariane-t, vissza fogja kapni a pénzét.
- HARPAGON Hol van?
- CLÉANTE Nyugodjon meg! Kezeskedem róla, hogy jó helyen van, minden egyedül tőlem függ. Mondja meg, mit határozott; választhat vagy hozzám adja Mariane-t vagy oda a pénzesládája.
- HARPAGON Semmi se hiányzik belőle?
- CLÉANTE Semmi az ég világon. Gondolja meg, hajlandó-e aláírni a házassági szerződést és csatlakozni Mariane anyjához, ő már szabad kezet adott a lányának, hogy válasszon kettőnk közül.
- MARIANE Ön még nem is tudja, hogy anyám beleegyezése már nem is elegendő; az Úr visszaadta a bátyámat, aki itt áll ön előtt, de sőt, apámat is: tőle is meg kell kérnie a kezemet.
- ANSELME A Gondviselés nem azért vezetett vissza hozzátok, gyermekeim, hogy most vágyaitok útjába álljak. Maga is gondolhatja, Harpagon úr, hogy egy ilyen fiatal teremtés nem az apát fogja választani, hanem a fiút. Ne mondasson olyat magának, amit fölösleges hallania, kövesse példámat és egyezzen bele a kettős esküvébe.
- HARPAGON Akkor kell a legfőbb tanácsadóm: lássam a pénzesládámat!
- CLÉANTE Megkapja hiánytalanul és sértetlenül.
- HARPAGON Nincs pénzem hozományra.
- ANSELME Emiatt ne fájjon a feje: én majd mindkettejükről gondoskodom.
- HARPAGON Vállalja a lakodalom költségeit is?
- ANSELME Vállalom, ha ez kell magának.
- HARPAGON Hát jó, de csináltasson nekem egy díszruhát az esküvőre!
- ANSELME Meglesz. És most vigadjunk e szép nap örömére!
- RENBIZTOS Hohó, uraim, hohó! Ne olyan hevesen! Ki fizet nekem az írásért?
- HARPAGON Csináljon az írásával azt amit akar.
- RENBIZTOS Nana! Nem úgy van az, kérem! Nekem ezért fizetség jár.
- HARPAGON *(Jacques-ra mutat)* Magának adom ezt az ember fizetség gyanánt; akassza fel.
- JACQUES Na most aztán hogy legyen okos az ember? Ha igazat mondok, megbotoznak, ha hazudok, fel akarnak akasztani.
- ANSELME Eh, bocsásson meg annak a kópénak, Harpagon uram!
- HARPAGON Jó, de akkor maga fizet a rendbiztosnak.
- ANSELME Nem bánom. És most vigyük meg anyátoknak is az örömhírt!
- HARPAGON És ide nekem az én édes ládikámat!

